

Säädösvaikutusten arviointi IHMISIIN KOHDISTUVIEN VAIKUTUSTEN NÄKÖKULMASTA

Säädösvaikutusten arviointi

IHMISIIN KOHDISTUVIEN VAIKUTUSTEN NÄKÖKULMASTA

Säädösvaikutusten arviointi ihmisiin kohdistuvien vaikutusten näkökulmasta

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2016:2

ISBN 978-952-00-3770-3 (nid.)

ISBN 978-952-00-3771-0 (PDF)

ISSN-L 1236-2050

ISSN 1236-2050 (painettu)

ISSN 1797-9854 (verkojulkaisu)

URN:ISBN:978-952-00-3771-0

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3771-0>

stm.fi/julkaisut

Kansikuva: Kuva-Plugi

Kustantaja: Sosiaali- ja terveysministeriö

Ulkoasu: Valtioneuvoston hallintoyksikkö / Julkaisutuotanto / Anja Järvinen

Paino: Lönnberg Print & Promo, Helsinki 2016

4041 0017
Painotuote

TIIVISTELMÄ

SÄÄDÖSVAIKUTUSTEN ARVIOINTI IHMISIIN KOHDISTUVIEN VAIKUTUSTEN NÄKÖKULMASTA

■ Opas Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnista kokoaa eri näkökulmia siitä, kuinka voidaan tarkastella säädösehdotusten vaikutuksia ihmisiin. Opas jakaantuu kahteen osaan, joista ensimmäinen osa esittelee kaikille näkökulmille yhteisiä yleisiä menettelytapoja. Toinen osa esittelee yksityiskohtaisemmin eri näkökulmia ja näiden ominaispiirteitä.

Lähtökohtaisesti kaikilla säädöksillä on vaikutuksia ihmisiin ja on tärkeää, että nämä vaikutukset tunnistetaan, niitä arvioidaan ja niiden merkittävyyttä punnitaan. Hallituksen esityksen laatimisoheissa kiinnitetään erityistä huomiota vaikutusten arviointiin ja edellytetään, että hallituksen esityksissä lyhyesti selostetaan ehdotettujen säännösten vaikutukset eli säännösten soveltamisesta aiheutuvat seuraukset.

Hyvään valmisteluun kuuluu selvittää mahdollisimman monipuolisesti hankkeen vaikutuksia ja niiden kohdentumista. Ihmisiin kohdistuvat vaikutukset eivät välttämättä tule esiin ja tunnistetuiksi, jos säädös koskee esimerkiksi koulutusta, asumista, työtä, liikkumista tai verotusta. Muutokset voivat kuitenkin aiheuttaa huomattaviakin välillisiä vaikutuksia, jolloin epäsuorin lähestymistapa on tarpeen vaikutusten arvioinnissa.

Oppaassa kuvataan vaikutusten tunnistamisen, merkittävyyden ja arvioinnin menetelmiä. Julkaisu sisältää esimerkkejä sekä arvioinnin laatuun ja periaatteisiin liittyviä listoja. Lisäksi julkaisusta löytyy syventävän tiedon lähteitä.

Asiasanat:

ennakkoarviointi, hyvinvointivaikutusten arviointi, ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi, kielivaikutusten arviointi, lapsivaikutusten arviointi, muut yhteiskunnalliset vaikutukset, säädösvalmistelu, sukupuolivaikutusten arviointi, terveyserovaikutusten arviointi, terveysvaikutusten arviointi, yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi, ympäristöterveysvaikutukset

SAMMANDRAG

BEDÖMNING AV KONSEKVENSERNA AV FÖRFATTNINGAR MED TANKE PÅ KONSEKVENSERNA FÖR MÄNNISKOR

■ Guiden för bedömning av konsekvenser för människor samlar ihop olika synvinklar på hur man kan granska vilka konsekvenser lagförslag har för människor. Guiden är uppdelad i två delar, varav den första presenterar allmänna förfaringssätt som är gemensamma för samtliga synvinklar. Den andra delen presenterar de olika synvinklarna och deras särdrag i större detalj.

I det närmaste all lagstiftning ger upphov till konsekvenser för människor, och det är viktigt att konsekvenserna identifieras och bedöms samt att deras betydelse begrundas. I anvisningarna för utarbetande av regeringspropositioner fästs särskild uppmärksamhet vid konsekvensbedömning, och i regeringspropositionerna krävs det att man i korthet redogör för lagförslagets konsekvenser, det vill säga de efterverkningar som följer av att lagen tillämpas.

Till en god beredning hör att man så mångsidigt som möjligt reder ut projektets konsekvenser och vilka områden som berörs av dem. Konsekvenser som berör människor blir inte nödvändigtvis uppmärksammade och identifierade om författningen till exempel gäller utbildning, boende, arbete, tillgänglighet eller beskattning. Ändringarna kan trots det medföra märkbara indirekta konsekvenser, vilket innebär att konsekvensbedömning behöver ett fenomenbaserat tillvägagångssätt.

I guiden beskrivs metoder för identifiering, betydelse och bedömning av konsekvenser. Publikationen innehåller exempel på listor som gäller både kvaliteten och principerna för bedömningen. Därtill hittar man källor till ytterligare information i guiden.

Nyckelord:

andra samhälleliga konsekvenser, bedömning av hälso- och välfärdskonsekvenser, bedömning av konsekvenser för barn, bedömning av konsekvenser för hälsoskillnader, bedömning av konsekvenser för jämställdhet mellan könen, bedömning av konsekvenser för miljöhälsan, bedömning av konsekvenser för likställighet, bedömning av konsekvenserna för människor, bedömning av språkliga konsekvenser, författningsberedning, förhandsbedömning

SUMMARY

ASSESSMENT OF THE EFFECT OF STATUTES FROM THE PERSPECTIVE OF HUMAN IMPACT

■ The Human Impact Assessment Guide is a collection of different views of how the human impact of proposed statutes can be examined. The guide is divided into two parts, the first of which presents general procedures common to all views. The second part goes into the different views and their special characteristics in more detail.

As a rule, all statutes have a human impact, and it is important that these impacts are identified, assessed and their significance considered. The drafting instructions for Government proposals pay particular attention on impact assessment and require the Government proposals to briefly describe the impacts of the proposed statutes, or the consequences of the application of the statutes.

Good preparation work includes an analysis of the project's impacts and their targets from as many perspectives as possible. Human impacts will not necessarily come to light and become identified if the statute concerns, for example, education, housing, work, mobility or taxation. The changes can, however, cause even significant indirect impacts, necessitating the use of a phenomenon-based approach in the impact assessment.

The guide describes methods for identifying the impacts and their significance as well as impact assessment methods. The publication includes examples, and lists related to assessment quality and principles. The publication also includes sources for in-depth information.

Key words:

advance assessment, child impact assessment, environmental health impacts, equality impact assessment, gender impact assessment, health impact assessment, health inequalities impact assessment, human impact assessment, language impact assessment, other social impacts, statute preparation, well-being impact assessment,

ESIPUHE

■ Lähes kaikella lainsäädännöllä on syy-seuraus-suhteen kautta vaikutuksia ihmisiin. Ihmisiin kohdistuvia vaikutuksia on usein arvioitava perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta, ja hallituksen esityksen perusteluita kirjoitettaessa on lähtökohtaisesti noudatettava hallituksen esitysten laatimisohjeissa esitettyä vaikutusten ryhmittelyä, mutta vaikutuksia voi olla mielekästä arvioida myös esimerkiksi ihmisten käyttäytymiseen tai muuten ihmisten henkilökohtaisiin oloihin kohdistuvina.

Tässä sosiaali- ja terveysministeriön johdolla laaditussa oppaassa esitellään ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnin ajatusmalli ja kuinka eri näkökulmien avulla voidaan tarkastella vaikutuksia erityisesti ihmisten kannalta. Malli on tarkoitettu ministeriöiden lainvalmistelijoille vaikutusarvioinnin tueksi. Mallilla ei luoda uutta vaikutusten ryhmää, vaan sillä tarjotaan ihmislähtöinen tarkastelutapa hyödynnettäväksi eri vaikutuslajien arvioinnissa, koska kaikissa niissä voi olla eri ihmisryhmiin eri tavoin kohdistuvia vaikutuksia.

Opas jakaantuu kahteen osaan, joista ensimmäinen esittelee kaikille näkökulmille yhteisiä yleisiä menettelytapoja. Toisessa osassa käsitellään erilaisia ihmisiin kohdistuvien vaikutusten näkökulmia ja näiden lähteitä, asiantuntijatahoja sekä esimerkkejä.

Oppaan on laatinut Sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiannosta kehittämisspäälikkö Tapani Kauppinen, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Toimeksiantona on ollut koota yhteen erilaiset säädösvaikutusarvioinnin näkökulmat olemassa olevasta ohjeistuksesta yhdeksi ihmisvaikutusten arviointikokonaisuudeksi erityisesti sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta. Kokonaisuuteen on lisäksi sisällytetty oikeusministeriön kanssa yhteistyössä valmisteltu yhdenvertaisuusvaikutuksiin liittyvien näkökulmien luku. Oppaan laatimista on tukenut ohjausryhmä, johon ovat kuuluneet:

puheenjohtajana

hallitusneuvos Päivi Salo, STM

ja jäseninä

ylitarkastaja Annamari Asikainen, STM,

hallitusneuvos Riitta-Maija Jouttimäki, STM

lainsäädäntöjohtaja Pasi Järvinen, TEM, jonka tilalle toimikauden kuluessa

ylitarkastaja Piia Rekilä

neuvotteleva virkamies Sari Kauppinen, STM

hallitussihteeri Ville Koponen, YM

hallitusneuvos Maini Kosonen, STM

neuvotteleva virkamies Meri Larivaara, STM

budjettineuvos Jouko Narikka, VM

ylitarkastaja Toivo Niskanen, STM
neuvotteleva virkamies Kirsi Päivänsalo, STM
tutkimusjohtaja Kati Rantala, Hgin YO
suunnittelija Outi Slant, OM
hallitusneuvos Maiju Tuominen, OKM, jonka tilalle toimikauden kuluessa
kulttuuriasiainneuvos Heidi Sulander OKM
sekä ohjausryhmän sihteerinä osastosihteeri Päivi Koivumaa, STM.

Aineisto on kirjoitettu Opasset.fi-sivustolla, jossa käsikirjoitukseen on ollut vapaa kommentointimahdollisuus. Käsikirjoitusta on testattu erilais-
ten koulutusten ja työryhmätyöskentelyjen yhteydessä. Ohjausryhmä kiittää
kaikkia sisällöntuottajia, haastateltuja tahoja sekä kommentoijia.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	3
SAMMANDRAG	4
SUMMARY	5
ESIPUHE	7
1 OSA, YLEINEN OSUUS.....	11
1.1 Vaikutusten ryhmittelystä hallituksen esityksen perusteluissa	11
1.1.1 Miksi vaikutuksia ihmisiin pitää arvioida.....	13
1.2 Vaikutusten tunnistaminen.....	14
1.2.1 Vaikutusten tunnistusmatriisi	14
1.2.2 Tarkistuslista	15
1.3 Vaikutusten merkittävyyden harkinta	16
1.4 Menetelmiä arviointiin	18
1.5 Arvioinnin laatu.....	20
2 OSA, NÄKÖKULMIA IHMISIIN KOHDISTUVIEN VAIKUTUSTEN ARVIOINTIIN	22
2.1 Vaikutukset hyvinvointiin, terveyteen ja näiden jakautumiseen	22
2.2 Ympäristöterveysvaikutukset	28
2.3 Vaikutukset lapsiin.....	30
2.4 Sukupuolivaikutukset.....	36
2.5 Yhdenvertaisuusvaikutukset	40
2.6 Kielellisten vaikutusten arviointi.....	42
LIITE I Tarkistuslista valmistelijan avuksi.....	45

I OSA, YLEINEN OSUUS

I.1 VAIKUTUSTEN RYHMITTELYSTÄ HALLITUKSEN ESITYKSEN PERUSTELUISSA

Hallituksen esityksiin sisältyvien lakiehdotusten vaikutusten kirjoittamisesta esitysten perusteluihin on ohjeet Hallituksen esitysten laatimisohteissa (HELO, oikeusministeriö, julkaisu 2004:4), joissa on myös ohjeita vaikutusten arvioinnista. Esitysten hahmottamisen helpottamiseksi esitykset tulee laatia saman peruskaavan mukaisesti käyttämällä jäsennyksessä vakio-otsikointia. HELOa täsmällisemmät ohjeet esitysten vaikutusten arvioinnista ovat opissa Säädösehdotusten vaikutusten arviointi, Ohjeet (*Vaikutusarviointiohje*, oikeusministeriö, julkaisu 2007:6).

HELO:n nimenomaisen maininnan mukaan HELOssa annetuista ohjeista ei tulisi poiketa ilman erityistä syytä.¹

HELO:n mukaan vaikutukset esitetään neljässä hallituksen esityksen yleisperusteluiden pääjaksossa: taloudelliset vaikutukset, vaikutukset viranomaisten toimintaan, ympäristövaikutukset ja (muut) yhteiskunnalliset vaikutukset.² Samaa perusjaottelua noudatetaan myös Vaikutusarviointiohjeessa.

Laajahkoissa esityksissä eri vaikutusryhmiä on HELO:n mukaan tarkasteltava omina alajaksoinaan. ”Monet vaikutuslajit voisivat kuulua useampaan vaikutusryhmään, mutta käytännön syistä suositellaan esitysten yhtenäisyyden säilyttämiseksi ohjeissa esitettävän jaottelun noudattamista.”³ Esitysten vaikutusten kirjaamista ensisijaisesti taloudellisiin vaikutuksiin, viranomaisten toimintaan kohdistuviin vaikutuksiin ja ympäristövaikutuksiin kuvaa myös seuraava yhteiskunnallisten vaikutusten arvioimisen jaksossa oleva HELO:n teksti: ”Sosiaalisia vaikutuksia ei aina voi selkeästi erottaa esimerkiksi taloudellisista vaikutuksista tai ympäristövaikutuksista. Ehdotettu laki saattaa kuitenkin vaikuttaa ihmisten elämään tai käyttäytymiseen tavalla, joka ei luontevasti jäsenny ja tule esille muissa vaikutusarviointijaksoissa.”⁴

¹ HELO s. 7/II

² HELO, s. 15–18

³ HELO s. 15/II

⁴ HELO, s. 17

Vaikutusarviointiohjeessa muilla yhteiskunnallisilla vaikutuksilla tarkoitetaan vaikutuksia kansalaisten asemaan ja kansalaisyhteiskunnan toimintaan, sosiaali- ja terveysvaikutuksia, vaikutuksia yhdenvertaisuuteen (myös kielelliseen yhdenvertaisuuteen), lapsiin ja sukupuolten tasa-arvoon, vaikutuksia työllisyyteen ja työelämään, vaikutuksia rikosentorjuntaan ja turvallisuuteen, vaikutuksia aluekehitykseen sekä vaikutuksia tietoyhteiskuntaan. Vaikutusarviointiohjeen mukaan yhteiskunnalliset vaikutukset ovat luonteeltaan moninaisia, ja ne ovat vuorovaikutuksessa sekä keskenään että muun tyyppisten vaikutusten kanssa.⁵

Vaikutusarviointiohjeessa kiinnitetään huomiota myös siihen yhteyteen, joka useilla yhteiskunnallisilla vaikutuksilla on perustuslain perusoikeussäännöksiin: ”Useilla tarkasteltavilla yhteiskunnallisilla vaikutuksilla on yhteys perustuslain perusoikeussäännöksiin. Sääntelyn nimenomainen tarkoitus voi olla jonkin perusoikeuden, esimerkiksi yhdenvertaisuuden edistäminen, mutta sääntely voi myös vaikuttaa välillisesti perusoikeuksien toteutumiseen. Perustuslain kautta tulevia arviointiperusteita voivat olla erityisesti yhdenvertaisuutta koskeva 6 §, yksityiselämän suojaa koskeva 10 §, oikeutta omaan kieleen ja kulttuuriin koskeva 17 §, oikeutta työhön ja elinkeinovapautta koskeva 18 §, oikeutta sosiaaliturvaan koskeva 19 § sekä oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskeva 21 §. Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Arvioinnissa on kiinnitettävä huomiota oikeuksien tosiasialliseen toteutumiseen.”⁶

Edellä mainitut perusoikeudet ovat esimerkkejä. Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta arvioitaviksi voivat tulla myös rikosoikeudellista laillisuusperiaatetta koskeva perustuslain 8 §, liikkumisvapautta koskeva 9 §, uskonnon ja omantunnon vapautta koskeva 11 §, sananvapautta ja julkisuutta koskeva 12 §, kokoontumis- ja yhdistymisvapautta koskeva 13 §, vaali- ja osallistumisoikeuksia koskeva 14 §, omaisuuden suoja koskeva 15 §, sivistyksellisiä oikeuksia koskeva 16 § ja vastuuta ympäristöstä koskeva 20 §.

HELO:n mukaan suhdetta perustuslakiin ja säätämisyjärjestystä koskeva jakso otetaan hallituksen esityksen (yksityiskohtaisiin) perusteluihin, jos lakiehdotus sisältää säännöksiä, joiden perustuslainmukaisuutta on tarpeen erikseen arvioida. Jos ehdotus on merkityksellinen perusoikeuksien kannalta, on varmistuttava myös siitä, että ehdotus ei ole ristiriidassa Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa.⁷

Perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnin suureen merkitykseen on viime aikoina kiinnitetty huomiota. On pidetty tärkeänä, että lainsäädäntöä valmisteltaessa pyritään arvioimaan myös toimien vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Esitysten valmistelua tulisi kehittää niin, että säätämisyjärjestysperusteluissa tarkasteltaisiin ehdotuksia myös perustuslain

⁵ Vaikutusarviointiohje, s. 32

⁶ Vaikutusarviointiohje, s. 32

⁷ HELO, s. 23–24

22 §:n mukaisen perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisvelvoitteen eikä ainoastaan mahdollisten perus- ja ihmisoikeusristiriitojen kannalta.⁸

1.1.1 Miksi vaikutuksia ihmisiin pitää arvioida

Lähtökohtaisesti kaikilla säädöksillä on vaikutuksia ihmisiin ja on tärkeää, että nämä vaikutukset tunnistetaan, niitä arvioidaan ja niiden merkittävyyttä punnitaan. Hallituksen esityksen laatimisohejeissa kiinnitetään erityistä huomiota vaikutusten arviointiin ja edellytetään, että hallituksen esityksissä lyhyesti selostetaan ehdotettujen säännösten vaikutukset eli säännösten soveltamisesta aiheutuvat seuraukset.

Hyvään valmisteluun kuuluu selvittää mahdollisimman monipuolisesti hankkeen vaikutuksia ja niiden kohdentumista. Ihmisiin kohdistuvat vaikutukset eivät välttämättä tule esiin ja tunnistetuiksi, jos säädös koskee esimerkiksi koulutusta, asumista, työtä, liikkumista tai verotusta. Muutokset voivat kuitenkin aiheuttaa huomattaviakin välillisiä vaikutuksia, jolloin ilmiölähtöinen lähestymistapa on tarpeen vaikutusten arvioinnissa.

Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnin näkökulmia voidaan johtaa lainsäädännöstä, kuten esimerkiksi

- perustuslain (731/1999) 5 §,
- yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 5 §,
- tasa-arvolain (609/1986) 4 §,
- kielilain (423/2003) 23 § ja
- lasten oikeuksien sopimuksen myötä (SopS 59 ja 60/1991).

Säädöksen valmisteluprosessissa vaikutusten arvioinnin keskeinen tarkoitus on selvittää ehdotusten vaikutukset kattavasti ratkaisujen tekemistä varten. Valmistelun aikana on mahdollista tarkastella myös eri ihmisryhmiin kohdistuvien negatiivisten vaikutusten lieventämistä.

Vaihtoehtoisten keinojen pohdinta ja monipuolinen eri näkökulmien mukanaolo voivat tarjota arviointiprosessin aikana uudenlaisia ratkaisuja ja toteuttamisvaihtoehtoja, jotka auttavat perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien entistä parempaa toteutumista. Ihmisiin kohdistuvia vaikutuksia arvioidaan, jotta saadaan monipuolinen kuva vaikutusten kohdentumisista paitsi yleisesti, erityisesti sellaisiin ihmisryhmiin, joilla ei muuten ole näkyvyyttä päätösten kohteena.

Tasa-arvoon, hyvinvointiin ja terveyteen liittyvät ongelmat näkyvät kasvaneina kustannuksina valtiontaloudelle, kuntataloudelle, kotitalouksille ja myös yksilöille. Haittojen minimointi, terveyden ja tasa-arvon edistäminen sekä sairauksien ja syrjäytymisen ennaltaehkäisy on yleensä halvempaa kuin korjaavat toimet. (Esimerkkejä kustannustarkasteluista: <https://www.thl.fi/>

⁸ Ks. esim. PeVL 52/2014 vp, s. 3/1 ja OKV/7/50/2014

<https://www.thl.fi/fi/web/terveyden-edistaminen/perustelut/vaikutukset-ja-vaikuttavuus/rahat/esimerkit>) ja <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/seuranta-ja-vaikuttavuus/vaikuttavuus-ja-kustannukset> tai [Miten lastensuojelun kustannukset kertyvät? Lastensuojelun Keskusliitto \(pdf 1 Mt\)](#).

Vaikutusten arviointi ei ole tavoitteiden kertaamista. Vaikutuksia tulee kuitenkin tarkastella suhteessa asetettuihin tavoitteisiin, jotta voidaan arvioida, mitkä käsillä olevista vaihtoehdoista toteuttavat parhaiten asetettuja tavoitteita. Arvioinnin tehtävänä on tunnistaa ja kuvata erilaisia suoria ja myös epäsuoria vaikutuksia, jotka voivat olla toivottuja ja epätoivottuja.

1.2 VAIKUTUSTEN TUNNISTAMINEN

Monipuoliset perustiedot ja vaikutusten kohteena olevien ihmisryhmien osallistuminen tukevat vaikutusten tunnistamista.

Vaikutusten tunnistamisen voi aloittaa perustellulla arviolla; arvioija kerää tietoa eri lähteistä todennäköisistä vaikutuksista ja niiden kohteena olevista ihmisryhmistä. Alustava lista tarkistetaan ja täydennetään soveltuviissa asiantuntijaryhmissä ja vaikutusten kohteena olevien ihmisryhmien edustajien kanssa.

Tarkastele aina

1. Miten valmisteltava säädös vaikuttaa ihmisiin
2. Onko joku erityinen väestöryhmä vaikutuksen kohteena
3. Onko valmisteltavalla säädöksellä merkittävää vaikutusta

Ihmisryhmä tarkoittaa väestöryhmää, jota yhdistää jokin yhteinen ominaisuus ja johon vaikutusten arvioinnissa oletetaan kohdistuvan samanlainen vaikutus. Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnissa on tärkeää, että vaikutukset tunnistetaan ja arvioidaan ihmisryhmittäin aina kun se on mahdollista.

Tarkastele kriittisesti valmisteluun osallistuvien edustettavuutta ja ketkä edustavat niitä, joille ei automaattisesti ole edustajaa.

Alla on kaksi nopeaa vaikutusten tunnistamiskeinoa. Jos vaikutuksia oletettavasti syntyy, etene yksityiskohtaisempiin tarkasteluihin.

1.2.1 Vaikutusten tunnistusmatriisi

Vaikutusten tunnistamisen voi aloittaa taulukon mistä kohdasta tahansa, mutta kaikki ruudut on syytä käydä läpi. Kun tunnistetaan vaikutuksen kohteena olevan ihmisryhmän, lisätään tämä ensimmäiseen sarakkeeseen ja tunnistettu vaikutus samalle riville vaikutuskokonaisuuden sarakkeeseen.

Lopuksi on tärkeää arvioida, syntykö erilaisista vähäisistä vaikutuksista yhdessä merkittävä kokonaisuus ja kasautuvatko vaikutukset risteävästi eri riiveillä tunnistamiesi ihmisryhmien välillä (esimerkiksi sekä sukupuoleen että etniseen taustaan kohdistuvat vaikutukset tai köyhät lapsiperheet haja-asutusalueella).

Vaikutuskokonaisuus / Vaikutuksen kohde	hyvinvointiin ja sen jakaamaan	terveyteen ja sen jakaamaan	tasa-arvoon ja yhden- vertaisuuteen	Muu, mikä
Onko vaikutuksia eri ikäryhmiin?				
Onko vaikutuksia eri sukupuoliin?				
Onko vaikutuksia eri kielijä ja kulttuuriryhmiin?				
Onko vaikutuksia eri sosioekonomisiin ryhmiin?				
Onko vaikutuksia eri alueilla asuviin?				
johonkukuhun muuhun, keneen?				

1.2.2 Tarkistuslista

Kun Tarkastelet vaikutusten kohdistumista tai kun tunnistat vaikutuksen kohteen, tutustu tarkemmin erityisiin näkökulmiin.

- lapsiin ..... mitä tämä tarkoittaa?
- eri sukupuoliin ..... mitä tämä tarkoittaa?
- eri kielisiin ..... mitä tämä tarkoittaa?
- hyvinvointiin ja terveyteen ..... mitä tämä tarkoittaa?
- elinympäristön terveellisyyteen ..... mitä tämä tarkoittaa?
- yhdenvertaisuuteen? ..... mitä tämä tarkoittaa?

I.3 VAIKUTUSTEN MERKITTÄVYYDEN HARKINTA

Vaikutuksen merkittävyyttä voi analysoida esimerkiksi vastaamalla seuraaviin kysymyksiin:

1. Mihin väestöryhmiin vaikutukset kohdistuvat? Millainen on vaikutuksen kohteena oleva väestö (määrä, rakenne)? Ovatko alttiina sellaiset väestöryhmät, joiden muutoksen sietokyky on heikko (esim. lapset tai vanhuksset, työttömät, kulttuuriset vähemmistöt)? Onko vaikutuksen kohteena jokin erityinen väestöryhmä, jolle ei löydy edustajaa ja josta ei välttämättä ole indikaattoritietoa.
2. Mikä on vaikutuksen kesto? Ovatko vaikutukset kertaluonteisia vai pysyviä? Mitkä vaikutukset ovat lyhytaikaisia, mitkä pitkäaikaisia?
3. Kuinka todennäköisesti vaikutus toteutuu? Onko mahdollisuuksia arvioida kaikkia epätodennäköisimpiäkin riskejä?
4. Miten mahdolliset haitat ja hyödyt jakautuvat? Ovatko vaikutukset vakavia tai ovatko ne peruuttamattomia? Voidaanko kielteisiä vaikutuksia lieventää jollain tavalla? Onko kansalaisilla mahdollista itse vaikuttaa vaikutusten toteutumiseen vai joutuuko esimerkiksi jokin ihmisryhmä vain sopeutumaan vaikutukseen?
5. Onko vaikutus osa laajempaa vaikutusketjua tai -verkkoa ja siksi tärkeä? Onko säädöksellä yhteisvaikutuksia muun valmisteilla olevan tai voimassa olevan lainsäädännön kanssa tai kumuloituvia vaikutuksia?
6. Liittyykö vaikutuksiin ristiriitaisia tulkintoja? Jos liittyy, kannattaa vaikutus selvittää ja tuoda avoimesti esiin mahdolliset keskenään ristiriidassa olevat vaikutukset.
7. Aiheuttaako vaikutus esimerkiksi altistumista, vammautumisia tai kuolemia? Onko vaikutuksia esimerkiksi ihmisten toimeentuloon tai asumiseen? Arvioi merkittävyyttä esimerkiksi riski-käsitteen kautta.

Jos vaikutukseen liittyy ristiriitoja tai epäselvyyttä, vaikutus kannattaa ottaa arviointiin mukaan. Jos kaikki osalliset kuvaavat vaikutuksen vähäiseksi, voi vaikutuksen ohittaa maininnalla.

Esimerkki verotukseen liittyvien hallituksen esitysten vaikutusten arviointitarpeen jäsentämisestä:

I. luokka, Ehdottomasti vaikutusten arvioimista edellyttävät esitykset

Ovat lyhyemmän vaikutusketjun päässä tai joilla kirjallisuuden perusteella olisi merkittävää vaikutusta väestön hyvinvointiin ja terveyteen ja sen jakautumiseen.

Esimerkiksi:

kaikki tuloihin tai tulonjakoon, asumiseen, elinkeinonharjoittamiseen, väestöryhmän työllisyyteen olennaisesti vaikuttavat esitykset, erityisesti heikommassa asemassa oleviin, kuten lapsiin tai pienituloisiin elintapoihin liittyvät, kuten esimerkiksi alkoholi- ja tupakkaveroja koskevat esitykset, perintö- ja lahjaveroja koskevat esitykset, energia- ja sähköveroja koskevat esitykset, sekä sairausvakuutusta ja työnantajan sosiaaliturvamaksua koskevat esitykset

II. luokka, Arvioitavat hallituksen esitykset

Ovat kohtalaisen vaikutusketjun päässä väestön hyvinvoinnista ja terveydestä ja sen jakautumisesta tai heikoimmassa olevien terveydestä olevat esitykset.

Esimerkiksi:

valtion tai kuntien verotuloihin tai tuloihin vaikuttavat esitykset, jotka vaikuttavat välillisesti palveluiden ja sosiaaliturvan rahoitukseen, veronkiertoa tai harmaata taloutta ehkäisevät tai vähentävät esitykset, yleisemmin kilpailukykyyn tai yritysten toimintaan vähän vaikuttavat esitykset, esitykset, joilla saattaa olla vähäisiä vaikutuksia työllisyyteen, esitykset, joilla saattaa olla välillistä vaikutusta koulutuksen järjestämiseen, välillisesti elinympäristöön vaikuttavat esitykset, kuten ne auto- ja ajoneuvoveroja koskevat esitykset, joiden tavoitteena on esimerkiksi vaikuttaa myönteisesti ilman laatuun.

III. luokka, Ei suoria vaikutuksia, mutta voivat vaikuttaa yhteiskunnan koheesioon

Lakiesityksillä ei ole suoria tai lyhyen vaikutusketjun päässä olevia vaikutuksia eri väestöryhmien hyvinvointiin tai terveyteen, mutta ne voivat kuitenkin muokata ihmisten kokemuksia yhteiskunnan oikeudenmukaisuudesta ja tasa-arvoisuudesta lain edessä tai palveluiden saatavuudessa ja niiden laadussa. Tällä saattaa olla vaikutuksia yhteiskunnan sosiaaliseen koheesioon.

Muista, että vaikka yksittäisellä lakiesityksellä ei olisi suoria vaikutuksia, saattaa useampi samansuuntainen säädöshanke yhdessä aiheuttaa merkittävän vaikutuksen.

Esimerkiksi:

sopimukset veroasioita koskevien tietojen vaihtamiseksi tai / ja tuloveroja koskevan kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi, veroihin liittyvän tiedonvaihdon sopimukset, tekniset muutokset (käytännön tai määräajan väliaikaista jatkamista, voimaantulon muuttamista, aikaisemman esityksen täydentämistä tai olemassa olevan lain lyhytaikaista muuttamista), verohallinnon organisaation uudistamista koskevat esitykset, veroviranomaisten toiminnan muutoksia koskevat ja verojen maksamista, tilittämistä, ilmoittamista ja palauttamista koskevat esitykset, rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen liittyvät esitykset.

Vaikutusarviointien tarve

Vuosina 2007-2010 yhteensä 141 verotukseen liittyneestä hallituksen esityksestä oli

- 29 kappaletta ”Ehdottomasti vaikutusten arvioimista edellyttäviä esityksiä”
- 30 kappaletta ”Arvioitavia hallituksen esityksiä”
- 82 esitystä, ”joilla ei oletettavasti ole suoria terveysvaikeuksia, mutta voivat vaikuttaa yhteiskunnan koheesioon”

Lue lisää

Alastalo Miisa (2013) Verotusta koskevat hallituksen esitykset eduskunnalle hallituskaudella 2007–2010 sosioekonomisten terveyserojen kaventamisen näkökulmasta – onko esitysten terveysvaikutuksia arvioitu? Tampereen yliopisto, Terveystieteiden yksikkö. Pro Gradu. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/94427/GRADU-1381219006.pdf?sequence=1>

1.4 MENETELMIÄ ARVIOINTIIN

Arviointia tehtäessä on tärkeää muistaa:

- Kuvata ja arvioida vaikutukset ihmisiin yleensä ja tunnistettuihin ihmisryhmiin
- Kirjata vaikutuksia ja arviointeja muistiin työn kuluessa
- Kuulla ja olla vuorovaikutuksessa tasapuolisesti eri intressiryhmien kanssa
- Hyödyntää sisällön asiantuntijoita ja alan tutkijoita

Menetelminä:

- Tärkeintä on sidosryhmien aito vuorovaikutus ja niiden kuuleminen, joihin vaikutukset kohdistuvat. Oikeusministeriön [Säädösvalmistelun kuulemisoppaaseen](#) on koottu kuulemiseen perustuvia menetelmiä, joita voidaan hyödyntää myös vaikutusten arviointiin.
- Yhteistyöryhmät, kuulemiset, lausunnot
- Asiantuntija-arviot, vuorovaikutukseen perustuvat arvioinnit, tarkistuslistat, matriisit, vaikutustaulukko
- 4R-menetelmässä tarkastellaan avainsanoihin liittyvin analyysin ja kysymyksiin, kuka saa mitä ja millä ehdoilla. (<http://www.government.se/contentassets/3d89b0f447ec43a4b3179c4a22c370e8/gender-mainstreaming-manual-sou-200715>)

Malli vaikutustaulukosta

Otsikoi sarakkeet eri ratkaisuvaihtoehtoja kuvaavilla nimillä ja otsikoi rivit vaikutuksella. Kuvaa jokaiseen ruutuun millainen vaikutus kyseisellä ratkaisuvaihtoehdolla on.

	Ratkaisu 1	Ratkaisu 2	jne.
Vaikutus A	arvioi vaikutus A jos ratkaisu 1 toteutuu	arvioi vaikutus A jos ratkaisu 2 toteutuu	
Vaikutus B	arvioi vaikutus B jos ratkaisu 1 toteutuu	arvioi vaikutus B jos ratkaisu 1 toteutuu	
jne.			

Erittelevät vertailumenetelmät: (<http://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/tyokalut/ihmisiin-kohdistuvien-vaikutusten-arviointi/miten-iva-toteutetaan/vaihtoehtojen-vertailu/eritteleva-vertailu>)

Lisää menetelmiä: (<http://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/tyokalut/ihmisiin-kohdistuvien-vaikutusten-arviointi/miten-iva-toteutetaan/metelmat>)

Menetelmiä ja tietolähteitä politiikkatoimien vaikutusten arviointiin (http://www.ym.fi/download/YMra162013_Menetelmia_ja_tietolahteita_politiikkatoimien_vaikutusten_arviointiin/70dc0dc5-d0bb-4f1c-9128-437a80ac6dd8/40144)

Mallinnukset:

Tilastokeskus ylläpitää henkilövero- ja sosiaaliturvajärjestelmää mallintavaa SISU-mikrosimulointimallia. SISU-malli on henkilöverotuksen ja sosiaaliturvalainsäädännön suunnitteluun, seurantaan ja arvioimiseen tarkoitettu laskentaväline. (<http://www.stat.fi/tup/mikrosimulointi/index.html>)

Ministeriöissä on käytössä simulointimalleja, kuten esimerkiksi

- Tuja-mallilla arvioidaan verotukseen ja etuuksiin tehtävien muutosten vaikutuksia kotitalouksien käytettävissä oleviin tuloihin sekä valtion tuloihin ja menoihin.
- Jutta-malli sisältää keskeisen osan Suomen sosiaaliturvan ja henkilöverotuksen lainsäädännöstä

Esimerkki väestöryhmittäisestä vaikutusten kuvaamisesta

”Yksittäisen esityksen vaikutuksia voi tunnistaa yhtä aikaa kohdistuvan hyvinkin erilaisiin ihmisryhmiin (kursivointi THL):

”2.2. Vaikutukset eri kansalaisryhmien asemaan

Osittainen työllistyminen on yleisempää naisille kuin miehille. Ansioturvasa sovitellun päivärahan saajista kolme neljäsosaa on ollut naisia. Yli kolmen vuoden ajan soviteltua saaneista naisten osuus on vieläkin suurempi, yli 80 prosenttia. (...)

Mitä pidempään soviteltua työttömyysetuutta on maksettu, sitä suurempi osuus saajista kuuluu vanhempiin ikäluokkiin. (...)

Yleisimmät ammatit henkilöillä, jotka olivat saaneet soviteltua työttömyysetuutta yli 36 kuukautta, olivat kiinteistöhoito- ja siivoustyön, myyntityön, majoitustoimen sekä sihteeri- ja toimistotyön ammatit. (...)

Vaikka osittainen työllistyminen yhdistettynä soviteltuun työttömyysetuuteen parantaa työttömän taloudellista asemaa, ovat osittain työttömät pääasiassa pienituloisia, (...)

(Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi työttömyysturvalain 15 luvun 1 §:n muuttamisesta HE 123/2007 <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2007/20070123?search%5Ball%5D=&search%5Bany%5D=&search%5Bphrase%5D=kansalaisryhmien%20asemaan&search%5Bwithout%5D=&search%5Btype%5D=tekstihaku#highlight1>)

1.5 ARVIOINNIN LAATU

Arvioinnin laadun varmistamiseksi tarkastele, että:

- säädöksen vaikutukset eri väestöryhmiin on tunnistettu
- vuorovaikutus ja osallistuminen on ollut riittävää ja tasapuolista
- mitattavat ja mittaamattomat asiat käsitellään erikseen eikä niitä yhteismitallisteta ts. muuteta esimerkiksi laadullisia vaikutuksia kustannusvaikutuksiksi silloin kun ne eivät luontevasti ole muutettavissa
- arvioinnin vaiheet kytkeytyvät toisiinsa loogisesti eli arviointi pohjautuu edellisiin vaiheisiin
- todennäköiset vaikutusketjut tai vaikutusverkot on kuvattu
- lähtötietojen, -arvojen ja -oletusten aiheuttama epävarmuutta on pohdittu
- tarkistuskierrokset ja osallistuminen sekä eri tahojen mielipiteet ja mielipide-erot on kirjattu riittävän selvästi
- mallinuksissa käytettyjen kerrointen ja priorisointien käyttö on läpinäkyvää ja perusteltua

Esimerkki väestöryhmittäisestä vaikutusten kuvaamisesta

”Terveysturvallisuuden ammattipätevyden tunnustamista hakevien henkilöiden oikeusturva paransi aikaisempaa yhtenäisemmän, avoimemman ja joustavamman ammattipätevyksien ja opintojaksojen tunnustamisjärjestelmän myötä. Hakijan oikeusturva paransi myös sitä kautta, että laissa säädettäisiin hakemuksessa tarvittavista liitteistä ja hakemuksen käsittelyn määräaajoista.

Terveysturvallisuuden viranomaisten välinen tietojen vaihto paransi IMI:n myötä. Tietojenvaihtojärjestelmä mahdollistaa terveysturvallisuuden ammattihenkilöiden koulutusta ja ammatinharjoittamista koskevien tietojen vaihdon terveysturvallisuuden viranomaisten välillä aikaisempaa tehokkaammin, mikä puolestaan edistää potilasturvallisuuden enintistä parempaa toteutumista.

Potilasturvallisuutta parantaisi osaltaan myös selkeä vaatimus siitä, että terveysturvallisuuden ammattihenkilöllä on oltava hänen hoitamiensa tehtävien edellyttämä riittävä kielitaito.”

(Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi terveysturvallisuuden ammattihenkilöistä annetun lain muuttamisesta HE 22/2007 <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2007/20070022?search%5Ball%5D=&search%5Bany%5D=&search%5Bphrase%5D=kansalaisryhmien%20asemaan&search%5Bwithout%5D=&search%5Btype%5D=tekstihaku#highlight1>)

2 OSA, NÄKÖKULMIA IHMISIIN KOHDISTUVIEN VAIKUTUSTEN ARVIOINTIIN

Seuraavassa esitetään ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointiin eräitä tarkastelunäkökulmia painottuen sosiaali- ja terveydenhuollon alaan. Näiden lisäksi on myös muita erityiskysymyksiä, kuten esimerkiksi vaikutukset turvallisuuteen, oikeusturvaan ja työllisyyteen.

2.1 VAIKUTUKSET HYVINVOINTIIN, TERVEYTEEN JA NÄIDEN JAKAUTUMISEEN

Näistä vaikutusten arvioinneista on olemassa syventäviä oppaita ja materiaalia, jota on lueteltu sivun lopussa.

Mistä on kyse

Jokaisen hallinnonalan tehtävät sisältävät sosiaaliseen hyvinvointiin ja terveyteen vaikuttavia ratkaisuja. Ihmisen arkiympäristöä, kotia, päiväkotia, koulua, työpaikkoja, asuinalueita ja liikennettä koskevat päätökset voivat olla terveyttä ja sosiaalista hyvinvointia vahvistavia tai niitä heikentäviä. (OM 2007)

Hyvinvoinnin ja terveyden keskimääräisen muutoksen arvioiminen ei aina yksin riitä, vaan täytyy tarkastella ihmisryhmittäisiä vaikutuksia.

Miksi tämä vaikutus on tärkeä

Sosioekonomisen aseman mukaiset hyvinvointi- ja terveyserot jatkavat kasvamistaan. 35-vuotias toimihenkilömies elää keskimäärin 6 vuotta pitempään kuin työntekijämies. Ero on kasvanut 1,5 vuotta 1980-luvun alusta. Sama ero on nähtävissä naisilla. Hyvinvointi- ja terveyserot eivät ole eettisesti eikä ta-

loudellisesti hyväksyttäviä. Lapsiköyhyyden tiedetään olevan seurauksiltaan vakavampaa ja kauaskantoisempaa kuin aikuisena koetun köyhyyden.

Ennalta ehkäisevissä toimissa välittömiä vaikutuksia ei välttämättä ole lainkaan, mutta pitkällä aikavälillä sekä terveyteen ja sosiaaliseen hyvinvointiin että talouteen kohdistuvat vaikutukset voivat olla merkittäviä. Säädös-hankkeet tulee nähdä kokonaisuutena, jolloin yksittäisellä säädöksellä tai toimenpiteellä on merkitystä nimenomaan kokonaisuuden osana. (OM 2007)

Tarkistuslistat vaikutukset tunnistamiseksi

Onko säädöksen kohteena jokin tietty ihmisryhmä

- sukupuolen,
- iän,
- sosioekonomisen aseman tai
- asuinpaikan mukaan?

Onko tunnistamasi ihmisryhmän sisällä jokin alaryhmä, johon vaikutukset erityisesti kohdistuvat

- tulojen, varallisuuden,
- koulutuksen,
- ammattiaseman tai
- työmarkkina-aseman perusteella?

Mitkä tekijät, ja miten, vaikuttavat tunnistamasi ihmisryhmään ja sen alaryhmään

- Elinolosuhteet: työolot, asumisolot, liikenne- ja liikkumismahdollisuudet,
- Elintavat ja valinnat: tupakointi, alkoholin liikakäyttö, ravitsemus ja liikunta,
- Kulttuuriset tekijät: identiteetti, alakulttuurit, sosiaalinen yhtenäisyys,
- Palveluiden tasa-arvoisuus: terveyst- ja sosiaalipalvelut, muut palvelut,

Osatekijät, joissa tapahtuva muutos voi aiheuttaa vaikutuksia hyvinvoinnissa ja terveydessä

Tarkastuslista hyvinvointiin ja terveyteen vaikuttavista tekijöistä:

yksilölliset tekijät:

- ikä,
- sukupuoli,
- perimä,
- tiedot,
- taidot,
- kokemukset ja elintavat

sosiaaliset tekijät:

- sosio-ekonominen asema,
- toimeentulo,
- sosiaaliset ja yhteisölliset verkostot
- keskinäinen vuorovaikutus

rakenteelliset tekijät:

- koulutus,
- elinolot,
- elinympäristö,
- työolot
- peruspalvelujen tasapuolinen saatavuus ja toimivuus

kulttuuriset tekijät:

- fyysisen, poliittisen ja taloudellisen ympäristön turvallisuus,
- viihtyisyys,
- vuorovaikutteisuus ja
- asenteet terveyteen.

(STM 2006 Terveyden edistämisen laatusuositus)

Tarkastuslista sosiaalisista vaikutuksista (STM 1999 lyh):

Tarkista onko kunkin muutoksen luonne suuri, pieni tai epävarma:

Väestö

- Määrä, koostumus
- Väestörakenteen monipuolisuus
- Muutos erityisten väestöryhmien kannalta (heikoimmassa asemassa olevat, iäkkäät, vammaiset ja lapset)

Sosioekonomiset olot

- Työllisyys/työttömyys
- Elinkeinorakenne
- Tulotaso ja -rakenne
- Varallisuusolot ja -rakenne
- Elinkustannukset

Arvot, normit

- Käyttäytyminen
- Elämänlaatu, -tapa, -tai tyyli
- Väestöryhmien asema ja keskinäiset suhteet

Palveluiden saavutettavuus

- Yksityinen, julkinen palvelurakenne
- Saavutettavuus

Osallisuus

- Sosiaaliset suhteet
- Osallistuminen päätöksentekoon ja vaikuttaminen,
- Tiedonsaanti, tietoyhteydet,
- Liikenne- ja liikkumismahdollisuudet (työ, palvelut, kevytliikenne)
- Kulttuuri ja liikunta
- Turvallisuus

Tarkastuslista mielenterveyttä määrittävistä tekijöistä (STM 2004)

Sosiaalinen tuki ja muu vuorovaikutus

- yksilötaso
- perhepiiri
- varhaiskasvatus, koulu ja jatko-opinnot
- työ
- yhteisö ja ympäristö
- hallinto ja palvelu

Yhteiskunnalliset rakenteet ja resurssit vaikutuksena

- yhteiskuntapolitiikka
- organisaatioiden toimintalinjat
- koulutusresurssit
- asumisolot
- taloudelliset resurssit
- palvelujen saatavuus ja laatu

Yksilölliset tekijät ja kokemukset vaikutuksena

- tunteet-havainnot-toimet
- identiteetti, käsitys itsestä ja itseluottamus
- riippumattomuus
- sopeutumiskyky (selviytyminen, stressinsietokyky)
- muut henkilökohtaiset voimavarat (koulutus, tiedot ja osaaminen)
- elämän subjektiivinen mielekkyys
- fyysinen terveys

Kulttuuriset arvot vaikutuksena

- vallitsevat yhteiskunnalliset arvot (tasa-arvo, ihmisoikeudet)
- mielenterveydelle annettu yhteiskunnallinen arvo

Tarkista tämän vaikutuskokonaisuuden yhteydet muihin vaikutuskokonaisuuksiin

Tunnistamillasi vaikutuksilla voi olla yhteisvaikutuksia ristiin muiden tässä oppaassa kuvattujen vaikutusten kanssa.

LÄHTEET, ASIAANTUNTIJATAHOJA, SYVENTÄVIÄ OPPAITA JA LISÄTIEDON LÄHTEITÄ

STM (2007) Terveyden edistämisen laatusuositus <http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/documents/11423/index.htm>

THL (2006) Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2012112810080>

STMn (1999) Ympäristövaikutusten arviointi : ihmisiin kohdistuvat terveydelliset ja sosiaaliset vaikutukset <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201504225515>

Antti Alila, Kari Gröhn, Ilari Keso, Raija Volk (2011) Sosiaalisen kestävyys-käsite ja mallintaminen. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistiota 2011:1 http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=3216386&name=DLFE-15314.pdf

Hyvinvointikompassi-verkkopalvelu sisältää noin sadan keskeisimmän indikaattorin kokoelman väestön hyvinvoinnista, terveydestä ja sosiaali- ja terveyspalveluista.

SOTKANet sisältää laajasti hyvinvointia, terveyttä ja palvelujärjestelmää koskevia tilastotietoja kaikista Suomen kunnista.

TEA-viisari on kunnan terveyden edistämiseksi kuvaava verkkopalvelu. Terveyden edistämisen aktiivisuutta kuvataan mm. sitoutumisen, johtamisen, terveysseurannan ja tarveanalyysin, voimavarojen, yhteisten käytäntöjen ja osallisuuden kautta.

Päihteiden käyttöön ja haittoihin liittyvien tilastojen osoitteita on koottu THL:n verkkosivuille.

Terveyspuntari kuvaa väestön sairastavuuseroja, työkyvyttömyyttä ja etuisuuksia alueittain.

TEHO-työkalu on väestön terveys- ja hyvinvointiosoitimien esitystyökalu, jolla voi hakea ja raportoida terveys- ja hyvinvointiosoitimia SOTKANetistä. Työkalu antaa halutun indikaattorin muutossuunnan ja muutoksen laadun ajallisesti sekä oman kunnan tilanteen suhteessa vertailukuntiin.

Terveytemme-verkkopalvelusta löytyy tilasto- ja seurantatietoja sosioekonomisista hyvinvointi- ja terveyseroista koko Suomesta ja alueittain

Mielenterveydestä:

Mielenterveyden keskusliitto <http://mtkl.fi/palvelut/>

Mielenterveysvaikutusten arviointi osaksi päätöksentekoa. Suomen Mielenterveysseura, Tiedote 9.10.2012 http://www.mielenterveysseura.fi/tiedotus_ja_julkaisut/tiedotteet/mielenterveysvaikutusten_arviointi_osaksi_paatöksentekoa.1443.news

STM (2004) Mielenterveystyö Euroopassa. Toimituskunta: Juha Lavikainen, Eero Lahtinen, Ville Lehtinen. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus (Stakes).

Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2004:17. <http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/store/2004/10/pr1097823366926/passthru.pdf>

STM (2008) Työ, henkinen hyvinvointi ja mielenterveys. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008:33 http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/-/_julkaisu/1057275#fi

THL:n mielenterveyteen liittyviä tilastoja (<http://www.thl.fi/fi/aiheet/mielenterveys#Tilastot>)

Mielenterveyden keskusliiton Mielenterveysbarometri (<http://mtkl.fi/tieto-mielenterveydesta/ammattilaisille/>)

Esimerkit

Esityksellä edistetään myös terveyden ja turvallisuuden suojelua. Terveydelle ja turvallisuudelle vaarallisen teknisen laitteen markkinoille saattamisen kieltäminen tai rajoittaminen vähentää tällaisten laitteiden aiheuttamien tapaturmien määrää ja sääntelyllä pyritään ehkäisemään vaarallisiksi todettujen laitteiden aiheuttamia vammoja ja kuolemantapauksia. (HE 204/2012 vp, 4)

Ehdotetut muutokset kuluttajasaatavien perintäkuluja koskeviin enimmäismääriin alentavat perintäkulujen määrää tavanomaisissa kuluttajasaatavissa. Näin voidaan jossain määrin estää sitä, että perintäkulujen maksuvelvollisuus pahentaa maksuvaikeuksista kärsivien yksityishenkilöiden velkaongelmia. Alhaisempi perintäkulujen määrä myös helpottaa jo syntyneiden velkaongelmien hoitamista. Samansuuntaisesti vaikuttaa tietyissä tilanteissa myös kuluttajavelallisen oikeus pyytää perintälain mukaisen perinnän keskeyttämistä ja asian siirtämistä oikeudelliseen perintään. Ehdotettujen säännösten myötä voidaan vähentää myös niitä vakavia sosiaalisia ja terveydellisiä haittoja, joita ylivelkaantumiseen usein liittyy. (HE 57/2012 vp, 24–25)

2.2 YMPÄRISTÖTERVEYSVAIKUTUKSET

Mistä on kyse

Merkittävät muutokset ihmisten terveydessä tai heidän elinympäristönsä terveydellisissä oloissa voivat tuottaa terveydensuojelulain tarkoittaman terveyshaitan. Terveyshaitta on terveydensuojelulain 1 § mukaisesti (STM 1999):

- ihmisessä todettava sairaus, tai
- muu terveydenhäiriö, taikka
- sellainen tekijä tai olosuhde, joka voi vähentää väestön tai yksilön elinympäristön terveellisyyttä.

Miksi tämä vaikutus on tärkeä

Ihmisellä on oikeus hengittää, syödä ja juoda sekä liikkua ympäristössään niin, ettei hänen terveytensä ole uhattuna.

Tarkistuslistat vaikutukset tunnistamiseksi

Tarkista kunkin terveysvaikutuksen aiheuttajan kohdalla (STM 1999)

- millainen on mahdollinen terveysvaikutus (kuolema, vamma, sairaus, oire, terveysolot),
- vaikutukselle kohdistuva väestöryhmän suuruus ja herkkyys,
- haitan voimakkuus, kesto ja haitan mahdollinen vaihtelu vuoden-/vuorokauden aikana)

Tarkistuslista ympäristöterveysvaikutuksen aiheuttajista:

- onnettomuus- ja tapaturmariskit
- suuronnettomuusriskin muutos
- tapaturmariskin muutos
- kemikaaleille altistuminen

ilman epäpuhtauksista aiheutuvat haitat

- pölyhaitta (leijuva ja laskeutuva pöly)
- hajuhaitta
- terveydelle haitalliset kaasut

melusta johtuvat haitat

- kuulovaurioriski (yli 85 dB)
- meluhaitta (55 dB, 35 dB, 30 dB)

talousveden laadusta johtuvat haitat

- vesilaitoksen likaantunut raakavesi
- kaivojen likaantunut vesi
- hyvän talousveden vähyys

elintarvikkeiden laadusta johtuvat haitat

- ilman saasteet elintarvikkeissa
- maaperän saasteet elintarvikkeissa
- veden saasteet elintarvikkeissa
- saastuneet luonnontuotteet

säteilyaltistuksen lisääntyminen johtuvat haitat

- säteily ravinnosta
- säteily ilmasta
- säteily vesistä ja maaperästä

Tarkista tämän vaikutuskokonaisuuden yhteydet muihin vaikutuskokonaisuuksiin

Tunnistamillasi vaikutuksilla voi olla yhteisvaikutuksia ristiin muiden tässä oppaassa kuvattujen vaikutusten kanssa.

LÄHTEET, ASIANTUNTIJATAHOJA, SYVENTÄVIÄ OPPAITA JA LISÄTIEDON LÄHTEITÄ

THL:n ympäristöterveys sivut <http://www.thl.fi/fi/web/ymparistoterveys>
Integroidut ympäristöterveysarvioinnit -sivusto <http://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/tyokalut/terveysvaikutusten-arviointi/integroidut-ymparistoterveysarvioinnit-sivusto> on tarkoitettu ensisijaisesti politiikkojen suunnittelutyön avuksi, mutta siitä voi olla apua myös muille vaikutusarvioinneista kiinnostuneille sekä opiskelijoille.
Opasnet-verkkotyötila vaikutusarvioinneille on verkkotyötila ympäristöterveysarviointien tekemiselle ja niistä tiedottamiselle. (STM 1999)

Altistustekijätietokanta ExpoFactsin (<http://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asian-tuntijatyo/tyokalut/terveysvaikutusten-arviointi/altistustekijätietokanta-expofacts>) pääasiallinen tarkoitus on olla tietolähteenä ympäristöaltistuksen ja sen aiheuttaman terveysriskin arvioinnissa, mutta sitä voidaan käyttää tietolähteenä myös hallinnollisessa päätöksenteossa.

Esimerkit

Tähän mennessä laaditut energia- ja ilmastopoliittiset strategiat ovat osoittaneet, että kasviuonekaasupäästöjen vähentämistavoitteisiin liittyy myönteisiä ympäristö- ja terveysvaikutuksia, mutta myös mahdollisia ristiriitoja eri yhteiskunnallisten tavoitteiden välillä. Kiinnittämällä huomiota yhteiskunnallisten tavoitteiden välisiin mahdollisiin ristiriitoihin ja luomalla suunnittelujärjestelmän, jossa ristiriitoja voi ratkaista, ilmastolailla olisi epäsuoria myönteisiä ympäristövaikutuksia myös ilmastopoliitiikan ulkopuolella. (Ilmastolaki HE 82/2014)

2.3 VAIKUTUKSET LAPSIIN

Mistä on kyse

Päätösten vaikutukset lapsiin ovat usein erilaisia kuin vaikutukset aikuisiin. Lapsen oikeuksien sopimus on oikeudellisesti velvoittava ja sen sisältö tulee ottaa huomioon lapsia koskevia päätöksiä tehtäessä. Sopimuksen asettamia velvoitteita tulee tarkastella kokonaisuutena ja päätöksiä valmisteltaessa tämä edellyttää usein poikkisektorista tiedon keruuta.

Lapsivaikutusten arvioinnissa tarkastellaan lasten ja lapsiperheiden hyvinvointiin ja oikeuksien toteutumiseen vaikuttavia tekijöitä kokonaisuutena. Lapsivaikutusten arviointi on väline lapsen edun arvioimiseksi lasta koskevassa päätöksen teossa. Lapsen edun arvioinnissa on huomioitava kyseessä olevien lasten tilanne, olosuhteet ja tarpeet.

Miksi tämä vaikutus on tärkeä

Lapsen oikeuksien toteutumisen tarkastelun lähtökohtana on YK:n lapsen oikeuksien sopimus, joka on Suomessa voimassa lakina. Lapsen oikeuksien sopimus on oikeudellisesti velvoittava ja se tulee ottaa huomioon lapsia koskevia päätöksiä tehtäessä. Lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artiklan mukaisesti lapsia koskevissa toimitissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lapsen edun käsitteellä on tarkoitus varmistaa lapsen oikeuksien sopimuksessa tunnustettujen oikeuksien toteutuminen ja lapsen kokonaisvaltainen kehitys.

Myös perustuslaki edellyttää, että lapsia kohdellaan yhdenvertaisesti yksilöinä ja että lapsilla on oikeus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin

Lapsivaikutusten arviointi on väline lapsen edun selvittämiseen. Jotta lapsen etu voidaan ottaa ensisijaisesti huomioon, päätöksen vaikutukset lapsiin on tunnistettava. YK:n lapsen oikeuksien komitea on antanut yleiskommentin lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon (yleiskommentti nro 14).

Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentit (<http://lapsiasia.fi/lapsen-oikeudet/komitean-yleiskommentit/>)

Lapsivaikutusten arvioinnissa tarkastelun lähtökohtana ovat lapsen oikeuksien sopimuksessa turvatut oikeudet. Erityisen tärkeää on huomioida sopimuksen yleiset periaatteet, jotka ovat lapsen edun ensisijaisuus, syrjimättömyys, lapsen oikeus kehitykseen ja lapsen näkemysten kunnioittaminen.

Vaikutusten arvioinnissa otetaan huomioon päätöksen kohteena olevien lasten ja lapsiryhmien tilanne, olosuhteet ja tarpeet. Lapsivaikutusten arvioinnin tuloksena voidaan esittää suosituksia muutosehdotuksiksi, vaihtoehtoiksi ja parannuksiksi.

Lapsen oikeuksien sopimuksen toteuttaminen edellyttää, että päätöksentekijöillä on ratkaisuja tehdessään tietoa niiden vaikutuksista lapsiin. Lapsivaikutusten arviointi on tärkeä osa lapsen oikeuksien sopimuksen täytäntöönpanoa (ks. lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 5 lapsen oikeuksien sopimuksen yleisistä täytäntöönpanotoimista, kohta 45 ja yleiskommentti nro 14 lapsen edun ensisijaisuudesta, kohta 99).

Juridisten perusteiden lisäksi on selvää, että lapsiin ja nuoriin kohdistuvien päätöksiä tehtäessä on tärkeä tietää tavoitteiden toteutuminen ja muut vaikutukset.

Tarkistuslistat vaikutukset tunnistamiseksi

Lapsen etu tulee arvioida ja ottaa ensisijaisesti huomioon päätöksenteossa, kun tehdään yhtä lasta, lapsiryhmää tai yleisesti lapsia koskevia päätöksiä. Arvioitaessa vaikutuksia lapsiin pitää aina selvittää lasten mielipide. Lapsen edun ensisijaisuuden ja lapsen näkemysten kunnioittamisen periaatteet täydentävät toisiaan. Lapsen oikeuksien komitea on antanut lapsen oikeudesta tulla kuulluksi yleiskommentin nro 12.

Esimerkkejä lapsiin kohdistuvista vaikutuksista

Muista tarkastella vaikutuksia eri lapsiryhmien kannalta. Tarkastelu liittyy LOS:n 2 artiklan syrjimättömyysperiaatteeseen.

Toimeentulo

- vaikuttaako toteutus lapsiperheiden toimeentuloon, lapsiperheköyhyyteen?

Terveys

- vähentääkö vai lisääkö toteutus onnettomuus- tai tapaturmariskejä? miten?
- aiheutuuko toteutuksesta ilman tai veden epäpuhtauksia (pöly, haju, kaasut,
- mineraalit, säteilyaltistus)?
- lisääntyvätkö/vähenevätkö melusta johtuvat haitat?
- vaikuttaako toteutus lasten ravintoon ja syömiskäyttäytymiseen?

- vaikutukset mielenterveyteen
- rakennuksiin liittyvät ongelmat, sisäilma

Ihmissuhteet

- edistääkö toteutus lasten suhteita vanhempiinsa, sisaruksiinsa, isovanhempiinsa?
- lisääkö toteutus lasten mahdollisuuksia muihin aikuiskontakteihin?, vaikutukset kontaktien pysyvyyteen esimerkiksi päiväkodissa tai koulussa
- mitä vaikutuksia toteutuksella on lasten keskinäisiin suhteisiin ja ryhmädynamiikkaan / kiusaamiseen ja yksinäisyyteen?
- lisääntykö luonteva eri-ikäisten yhdessäolo vai eristyvätkö lapset omiin tiloihinsa?

Kasvuympäristön turvallisuus

- mitä vaikutuksia säädöksellä on lasten kasvuympäristön fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen turvallisuuteen?
- minkälaisia vaikutuksia säädöksellä on lasten kasvuympäristöjen turvallisuuteen?: vaikutukset perheessä, vertaissuhteissa, päiväkodissa, koulussa, harrastuksissa, asuin- ja elinympäristössä
- vaikutukset erilaisten lapsiryhmien osalta

Varhaiskasvatus ja koulu

- onko säädöksellä vaikutuksia varhaiskasvatukseen tai koulunkäyntiin?
- onko säädöksellä vaikutuksia lasten mahdollisuuksiin elinikäiseen oppimiseen?
- vaikutukset erilaisten lapsiryhmien osalta, esimerkiksi tytöt/pojat, erikäiset lapset, oppimisvaikeuksista kärsivät lapset, vammaiset lapset, maahanmuuttajataustaiset lapset

Riittävä toimeentulo ja elintaso

- miten säädös vaikuttaa lapsiperheiden toimeentuloon ja lapsiperheköyhyyteen?
- miten säädös vaikuttaa erilaisessa sosioekonomisessa asemassa oleviin lapsiperheisiin?

Lepo, leikki, vapaa-aika ja harrastukset

- miten säädös vaikuttaa lasten mahdollisuuksiin lepoon, leikkiin, vapaa-aikaan ja harrastuksiin?
- vaikutukset erilaisten lapsiryhmien osalta, esimerkiksi tytöt/pojat, erikäiset lapset, vammaiset lapset, köyhissä perheissä elävät lapset, maahanmuuttajataustaiset lapset

Asuminen ja liikkuminen

- voivatko lapset kulkea itsenäisesti ja esteettömästi asuinalueella, matkalla kouluun ja harrastuksiin?
- vaikuttaako toimenpide vammaisten lasten liikkumismahdollisuuksiin?
- lisääntykö vai väheneekö lasten omaehtoinen liikunta?
- paraneeko asuntojen/asuinalueen viihtyisyys ja terveellisyys?
- varataanko lapsille riittävästi leikki-, liikkumis- ja oleskelutilaa?

Arjen sujuvuus

- vaikuttaako toteutus lasten nukkumiseen / herättämiseen / päivärutmiin?
- joutuvatko lapset jatkuvasti siirtymään paikasta toiseen?
- joutuvatko lapset toistuvasti odottelemaan?
- onko lapsilla mahdollisuus yksityisyyteen ja omaan tilaan?
- lisääntyvätkö/vähenevätkö harrastusmahdollisuudet?
- mitä vaikutuksia toteutuksella on lasten henkiseen ja fyysiseen turvallisuuteen?
- lisääkö toteutus perheen yhteistä ajankäyttöä?

Osallistuminen

- lisääntyvätkö lasten mahdollisuudet osallistua päätöksentekoon?
- paraneeko lasten tiedonsaanti?
- osallistumista itseä ja omaa elämää ja ympäristöä koskeviin asioihin
- saavatko lapset tietoa riittävän selkeällä ja ymmärrettävällä kielellä?
- kohdellaanko lapsia aktiivisina toimijoina?
- kunnioitetaanko lasten mielipiteitä?

Tasa-arvo

- vaikuttaako asia lasten alueelliseen tasa-arvoon?
- vaikuttaako asia lasten sosiaaliseen tasa-arvoon?
- vaikuttaako asia tyttöjen ja poikien väliseen tasa-arvoon?
- vaikuttaako asia etniseen/kulttuuriseen tasa-arvoon?
- millaisia vaikutuksia toteutuksella on lasten yhdenvertaisiin koulutusmahdollisuuksiin ja harrastusmahdollisuuksiin?

Tarkista tämän vaikutuskokonaisuuden yhteydet muihin vaikutuskokonaisuuksiin

Tunnistamillasi vaikutuksilla voi olla yhteisvaikutuksia ristiin muiden tässä oppaassa kuvattujen vaikutusten kanssa.

LÄHTEET, ASIANTUNTIJATAHOJA, SYVENTÄVIÄ OPPAITA JA LISÄTIEDON LÄHTEITÄ

- Lapsiasiaavaltuutettu <http://www.lapsiasia.fi/lapsivaikutusten-arviointi>
- Yleiskommentti nro 14 (2013) lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon (3 artikla, 1 kohta) suomeksi http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRS_14.pdf, englanniksi: http://www2.ohchr.org/English/bodies/crc/docs/GC/CRC_C_GC_14_ENG.pdf
http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?folderId=97173&-name=DLFE-8048.pdf
- Kaikki yleiskommentit löytyvät lapsiasiaavaltuutetun verkkosivujen kautta. Sivulla on suomeksi käännettyt yleiskommentit sekä linkit englannin ja ruotsinkielisiin yleiskommentteihin. <http://lapsiasia.fi/lapsen-oikeudet/komitean-yleiskommentit/>
- Lapsen oikeuksien käsikirja <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-kasikirja/>
- THL:n Kasvun kumppanit -verkkopalvelu tarjoaa tietoa lasten, nuorten ja perheiden peruspalveluista sekä tukea niiden kehittämiseen. Tieto tarjotaan ammattilaisten, johdon ja päättäjien arkeen sopivaksi. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/kasvun_kumppanit
- Kouluterveyskysely (<http://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely/tulokset>) kerää tietoa nuorten elinoloista, kouluoloista, koetusta terveydestä, terveystottumuksista sekä oppilas- ja opiskelijahuollosta.
- Terveytemme-verkkopalvelusta (<http://terveytemme.fi/lastenterveys/index.html>) löytyy Lasten ja nuorten terveysseurantatutkimukseen (LATE)
- Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit (http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2011/Lasten_hyvinvoinnin_kansalliset_indikaattorit.html?lang=fi) Opetus- ja kulttuuriministeriön sivuilla.
- THL:n kokoamia tilastoja lasten ja nuorten sekä perheiden hyvinvoinnista (<http://www.thl.fi/fi/aiheet/lapset-nuoret-ja-perheet#Tilastot>)
- THL:n kokoamia tilastoja lasten ja nuorten sekä perheiden hyvinvoinnista (<http://www.thl.fi/fi/aiheet/lapset-nuoret-ja-perheet#Tilastot>)
- Taskinen Sirpa (2006) Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arvioiminen, Stakes <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201204193877>
- Nuorisotutkimusverkosto /2014) Lasten ja nuorten kuuleminen: tietokortit hallinnon tueksi OKM:n kommenttien pohjalta uudistettu versio 11-6-2014 https://www.otakantaa.fi/download/Lasten_ ja_nuorten_osallisuuden_edistaminen_Tietokortit_valmiiit_muokatutpdf/7f174425-7f1d-47ed-83cd-15bf65a48dbd/11310
- Alila Kirsi (2011) Lapsivaikutusten arviointi – kansallisia ja kansainvälisiä näkökulmia. Lapsiasiaavaltuutetun toimiston julkaisuja 2011:7 http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/04/lapsivaikutusten_arviointi.pdf

Slant Outi & Kati Rantala (2013) Vaikutusten arviointi ja lainvalmistelun perustietoja vuoden 2012 hallituksen esityksissä. OPTL:n tutkimustiedonantoja 122. https://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CB4QFjAAahUKEWiZ2vbZvrLIAhVBvHIKHV5NDI4&url=http%3A%2F%2Fwww.optula.om.fi%2Fmaterial%2Fattachments%2Foptula%2Fjulkaisut%2Fverkkokatsauksia-sarja%2FUQ8sjng9P%2Ftta122_Slant_Rantala_2013.pdf&usq=AFQjCNFmXbPkLCw83nubDJajBBMCGSA50Q

Esimerkit

Esimerkit kuvaavat tapoja, kuinka lapsivaikutuksia on tähän mennessä arvioitu.

HE 135/2014 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi perusopetuslain 26a ja 35§:n muuttamisesta: Ehdotuksen arvioitiin edistävän lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia ja vähentävän syrjäytymistä, sekä turvaavan oppimisen ja kehityksen edellyttämän tuen jatkumon. Lakiehdotuksella pyritään tukemaan ja seuraamaan lapsen fyysistä, psyykkistä, sosiaalista, kognitiivista ja emotionaalista kehitystä, sekä ennalta ehkäisemään mahdollisesti ilmeneviä vaikeuksia. Esityksessä arvioidaan, että lasten säännöllinen ja päivittäinen osallistuminen esiopetukseen tukee parhaiten näiden tavoitteiden saavuttamista, sekä takaa tasa-arvoiset mahdollisuudet lasten oppimiselle ja kehittämiselle. Taloudelliset vaikutukset kohdassa on arvioitu esityksen valtiolle ja kunnille tuomat lisäkustannukset vähäisiksi, sillä nykyään suurin osa lapsista osallistuu jo nyt esiopetukseen. Kustannukset on arvioitu rahamääräisesti kuntien sekä valtion osalta.

Esimerkit lapsen edun huomioimisesta

HE 111/2012 Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sairausvakuutuslain muuttamisesta, lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain 4 ja 6 §:n muuttamisesta sekä lasten päivähoidosta annetun lain 11 a §:n muuttamisesta: Esityksellä arvioidaan myös olevan myönteinen vaikutus yhteiskunnan ja vanhempien asenteisiin. Taloudellisissa vaikutuksissa oli arvioitu valtiolle ja kunnille koituvia muutoksia. Esityksen nähtiin lisäävän isyysvapaan käyttöä. Esityksen taloudelliset vaikutukset oli arvioitu ja laskettu niin, että 73 % isistä käyttäisi oikeuttaan isyysvapaaseen keskimäärin 40 isyyssrahapäivää. Isän läsnäolo kotona lapsen ollessa pieni lähentää isän ja lapsensuhdetta, ja se on lapsen ja koko perheen edun mukaista. Isän itsenäisen hoitojakson aikana vanhemmat tottuvat siihen, että myös isä voi ottaa vastuun lapsen hoitamisesta äidin ollessa työssä. Uudistuksella voidaan aikaisempaa paremmin turvata isien itsenäinen hoitovastuu ja lyhentää äitien poissaoloa työstä. Myös lapsen kannalta ratkaisu olisi hyvä, koska lasta hoidettaisiin kotona pitempään. Uudistuksella olisi myönteinen vaikutus paitsi vanhempien asenteisiin myös asenteisiin yhteiskunnassa yleensä. (HE 111/2012 vp, 8)

Vaikutusten kohdistuminen eri lapsiryhmiin

HE 164/2014 Hallituksen esitys eduskunnalle sosiaalihuoltolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi: Esityksen lapsivaikutusten arvioinnissa mainittiin myös YK:n lapsen oikeuksien sopimus. Esityksen taloudelliset vaikutukset valtion sekä kunnan kannalta oli myös arvioitu tarkasti. Asian valmisteluvaiheessa kokemuksia sosiaalihuollosta kerättiin sekä työntekijöiltä että asiakkailta. (Pakkanen & Saarimäki 2014) Hyvinvointiongelmien ilmenivät usein vasta pitkän ajan kuluttua. Sen vuoksi hyvinvoinnin tukeminen ja ehkäisevä työ tulisi aloittaa varhain, ennen vaikeiden oireiden ilmaantumista.

2.4 SUKUPUOLIVAIKUTUKSET

Mistä on kyse

Jokaista valmisteltavaa asiaa on syytä tarkastella naisten ja miesten kannalta. Heti valmisteluvaiheen alussa selvitetään, miten asia koskee naisia ja miehiä, tyttöjä ja poikia sekä sukupuolivähemmistöjä, mitä jo tiedetään väestöryhmien tilanteista ja tarpeista ja mitä lisätietoja vielä tarvitaan. Sukupuolivaikutusten arviointi lainvalmistelussa merkitsee sitä, että pyritään etukäteen selvittämään lain vaikutukset naisiin/miehiin, jotta lakia sovellettaessa ei aiheutettaisi välittömästi tai välillisesti syrjiviä sukupuolivaikutuksia.

Sukupuolivaikutusten arvioinnin voi toteuttaa monella eri tavalla. Sen voi tehdä muun valmistelutyön osana, eli aina niissä kohdin, kun valmistelun kohteena on sukupuolten kannalta merkittäviä kysymyksiä. Sen voi myös tehdä valmistelutyön kokonaisuuteen tai joihinkin sen osiin liittyvänä erilliselvityksenä. Sukupuolivaikutuksia on syytä arvioida myös muiden vaikutusarviointien osana (esim. mitkä ovat esityksen taloudelliset vaikutukset erikseen naisten ja miesten kannalta). Vaikutusten arvioinnissa on hyvä muistaa, että myös miehet ovat sukupuoli. Arvioinnissa tulee siten ottaa huomioon myös miesten tilanteet ja tarpeet.

Miksi tämä vaikutus on tärkeä

Tasa-arvolain mukaan jokaiselle viranomaiselle kuuluu sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen viranomaisen omassa toiminnassa. Naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistäminen on jo perustuslakiin kirjattu yhteiskunnallinen tehtävä. Lakihankkeiden sukupuolivaikutusten ja tasa-arvon edistämismahdollisuuksien arviointi on hallinnollinen keino, jolla pyritään edistämään tasa-arvon toteutumista sekä tehokasta ja hyvää hallintoa.

Tasa-arvolaki kieltää sekä välittömän että välillisen syrjinnän sukupuolen perusteella. Syrjinnällä tarkoitetaan sitä, että henkilö asetetaan sukupuolen perusteella eri asemaan kuin toinen henkilö. EU:n direktiivi 76/207/ETY määrittelee välillisen syrjinnän seuraavasti: ”Tilanne, jossa näennäisesti puolueeton säännös, peruste tai käytäntö saattaa henkilöt näiden sukupuolen perusteella erityisen epäedulliseen asemaan toiseen sukupuoleen verrattuna, paitsi jos kyseisellä säännöksellä, perusteella tai käytännöllä on puolueettomasti perusteltavissa oleva oikeutettu tavoite ja jos tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia.” Amsterdamin sopimuksen 2. artikla merkitsee sitä, että tasa-arvo on valtavirtaistamisen periaatteen mukaisesti otettava huomioon Euroopan yhteisön toiminnassa.

Tarkistuslistat vaikutukset tunnistamiseksi

Sukupuolirelevanssi voidaan yleensä tunnistaa helposti ja suhteellisen vähällä lisätyöllä. Sukupuolivaikutusten arviointitarvetta voidaan selvittää apukysymyksillä, joista yksi tavallisimmin käytetyistä on:

- Kohdistuuko lakihanke ihmisryhmiin?

Jos hanke kohdistuu ihmisryhmiin, sillä on mahdollisesti sukupuolivaikutuksia. Toinen mahdollinen kysymys on:

- Mitkä ovat naisten ja miesten väliset erot kyseisellä alalla?

Kun sukupuoleen perustuvia eroja ei ilmeisesti ole

- Jos lakihanke ei kohdistu ihmisryhmiin eikä sen kohdealueella ole eroja naisten ja miesten välillä, ei sukupuolivaikutuksia ilmeisesti ole. Sukupuolivaikutuksia ei silloin tarvitse enempää selvittää. Tämä on todettava lakiesityksen perusteluissa.

Kun sukupuoleen perustuvia eroja havaitaan

- Mikäli edellä esitettyihin kysymyksiin saadaan myönteisiä vastauksia, on mahdollista, että hankkeella on sukupuolivaikutuksia. Tällöin lainvalmistelussa on tehtävä sukupuolivaikutusten arviointi.

Kun hanke kohdistuu vain toiseen sukupuoleen

- Jos valmisteilla on lakihanke, joka kohdistuu tosiasiallisesti vain toiseen sukupuoleen, tulee sukupuolivaikutukset arvioida. Jos lakihanke kohdistuu alueelle, jolla on tilastojen mukaan tasapuolinen tilanne sukupuolten kesken, on hyvä tarkastella sitä, miten uusi laki muuttaisi nykyistä tilannetta.

Tarkista tämän vaikutuskokonaisuuden yhteydet muihin vaikutuskokonaisuuksiin

Tunnistamillasi vaikutuksilla voi olla yhteisvaikutuksia ristiin muiden tässä oppaassa kuvattujen vaikutusten kanssa.

Sukupuolivaikutuksia voi arvioida esimerkiksi alla olevien kysymysten avulla.

Yleistä

- Edistääkö ehdotus naisten ja miesten välistä tasa-arvoa?
- Ovatko naiset ja miehet ehdotuksen mukaan tosiasiallisesti tasa-arvoisessa asemassa?
- Onko naisten ja miesten erityistarpeet ja tilanteet tunnistettu riittäväällä tavalla?
- Tarvitaanko tasa-arvon toteuttamiseksi vain toiseen sukupuoleen kohdistuvia erityisratkaisuja?
- Vaikuttaako ehdotus naisten ja miesten välisen tasa-arvon toteutumiseen pidemmällä aikavälillä?

Taloudellinen asema

- Vaikuttaako ehdotus eri tavoin naisten ja miesten taloudelliseen asemaan?
- Mitkä ovat vaikutukset esimerkiksi palkkaukseen, verotukseen tai ansioidonnaisiin etuuksiin?
- Kohdistuuko taloudellinen etu tai haitta erityisesti toiseen sukupuoleen?

Päätöksenteko

- Onko ehdotuksella erilaisia vaikutuksia naisten ja miesten osallistumistai vaikutusmahdollisuuksiin?
- Vahvistaako se molempien sukupuolten mahdollisuutta osallistua tasapuolisesti kaikkien alojen päätöksentekoon?

Työelämä

- Onko ehdotuksella erilaisia vaikutuksia naisten ja miesten asemaan työelämässä?
- Vaikuttaako se eri tavoin nais- ja miesvaltaisten alojen työllisyyteen, työsuhteen ehtoihin, palkkaukseen tai työoloihin?
- Tarvitaanko erityisratkaisuja naisten tai miesten työmarkkina-aseman turvaamiseksi tai esimerkiksi alalle rekrytoitumisen ja urakehityksen edistämiseksi?
- Heikentääkö vai vahvistaako ehdotus alojen ja ammattien eriytymistä sukupuolen mukaan?
- Edistääkö ehdotus työntekijöiden mahdollisuuksia yhdistää työ ja perhe-elämä?

Elinkeinoelämä

- Kohdistuvatko ehdotuksen vaikutukset eri tavoin nais- ja miesvaltaisten toimialojen yrityksiin tai eri kokosiin yrityksiin?
- Heikentääkö ehdotus jommankumman sukupuolen mahdollisuutta toimia yrittäjänä?
- Tarvitaanko erityisratkaisuja naisyrittäjyyden tukemiseksi?

Koulutus

- Tukeeko ehdotus alasta riippumatta molempien sukupuolten koulutusmahdollisuuksia ja ammatillista kehitystä?
- Tarvitaanko erityisratkaisuja jommankumman sukupuolen koulutusmahdollisuuksien tukemiseksi?
- Tarvitaanko erityisratkaisuja koulutusalojen sukupuolenmukaisen eriytymisen lieventämiseksi?

Vanhemmuus

- Tukeeko ehdotus sekä naisten että miesten mahdollisuuksia toimia vanhempina ja perustaa perhe?
- Vaikuttaako ehdotus eri tavoin lähi- ja etävanhemman asemaan?
- Kannustaako ehdotus perhevapaiden ja hoivavastuun tasaisempaan jakamiseen naisten ja miesten välillä?

- Tarvitaanko erityisiä toimenpiteitä isyyden vahvistamiseksi?

Julkiset palvelut

- Kohdistuvatko ehdotuksen vaikutukset eri tavoin naisten ja miesten tarvitsemiin palveluihin ja tukimuotoihin?
- Tarvitaanko erityisratkaisuja naisten tai miesten tarvitseman tuen ja palvelujen saatavuuden turvaamiseksi?

Hyvinvointi ja terveys

- Onko ehdotuksella erilaisia vaikutuksia naisten ja miesten henkiseen tai fyysiseen terveyteen, hyvinvointiin tai hyvinvoinnin jakautumiseen?
- Ottaako ehdotus huomioon naisten ja miesten terveyden ja hyvinvoinnin riskitekijöiden eroavaisuudet?
- Kaventaako ehdotus naisten ja miesten välisiä tai keskinäisiä terveyseroja?
- Vahvistaako ehdotus molempien sukupuolten sosiaalista osallisuutta ja hyvinvointia?

Turvallisuus

- Onko ehdotuksella erilaisia vaikutuksia naisten ja miesten kokemaan turvallisuuteen?
- Onko ehdotuksessa otettu huomioon naisiin ja miehiin kohdistuvat erilaiset turvallisuusriskit kotona, työssä ja harrastuksissa?
- Tarvitaanko erityistoimia naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämiseksi?

Ympäristö ja elinolot

- Vaikuttaako ehdotus eri tavoin naisten ja miesten elinoloihin tai arjen sujuvuuteen?
- Onko ehdotuksessa otettu huomioon molempien sukupuolten tarpeet esimerkiksi yhdyskuntarakenteen, liikennesuunnittelun tai esteettömyyden suhteen?

Vapaa-aika

- Tukeeko ehdotus molempien sukupuolten mahdollisuuksia vapaa-ajan käyttöön ja harrastuksiin?
- Tuetaanko molempien sukupuolten käyttämiä kulttuuri- ja liikuntapalveluja tasapuolisesti?

LÄHTEET, ASiantuntijatahoja, syventäviä oppaita ja lisätiedon lähteitä

Sukupuolisilmäläsit-oppas sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen ja sukupuolivaikutusten arviointiin (<http://www.stm.fi/tasa-arvo/sukupuolisilmaläsit>)

Minna, tasa-arvotiedon keskus (<https://www.thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/yhteystiedot/tasa-arvotiedon-keskus-minna>)

Sukupuolivaikutusten arvioiminen lainsäädäntöhankkeissa (Suvaopas) Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:25 http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-4118.pdf&title=Sukupuolivaikutusten_arvioiminen_lainsaadantohankkeissa__Suvaopas__fi.pdf
<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/sateenkaarinuori.pdf>

Terveytemme-verkkopalvelusta löytyy sukupuolittain sosioekonomisista hyvinvointi- ja terveyseroista koko Suomesta ja alueittain. (Virhe. Hyperlinkin viittaus ei kelpaa.www.terveytemme.fi)

Tilastokeskus, tasa-arvosivusto (<http://www.stat.fi/tup/tasaarvo/index.html>)

Ministeriöiden sukupuolittain esitetyt seurantarjestelmät

Esimerkit

Sukupuolisilmäläsit, Esimerkkejä lainsäädännöstä ja erikseen Työturvallisuuslaki HE 59/2002 ja Siviilipalvelulaki (HE 140/2007) <http://www.stm.fi/tasa-arvo/sukupuolisilmaläsit/esimerkkeja>

2.5 YHDENVERTAISUUSVAIKUTUKSET

Mistä on kyse

Yhdenvertaisuus on perusoikeus, jonka turvaaminen on keskeisellä sijalla perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisessa.

Miksi tämä vaikutus on tärkeä

Perustuslain mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä eikä ketään saa syrjiä. Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) täydentää perustuslain säännöstä yleisestä yhdenvertaisuudesta ja syrjinnän kiellosta.

Yhdenvertaisuuslain 5 §:n mukaan viranomaisilla on velvollisuus edistää toiminnassaan yhdenvertaisuuden toteutumista. Yhdenvertaisuuslain 8 §:n mukaan ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon,

vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syy perusteella.

Syrjintä on kielletty riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseään vai jotakuta toista koskevaan tosiseikkaan tai oletukseen. Välittömän ja välillisen syrjinnän lisäksi yhdenvertaisuuslaissa tarkoitettua syrjintää on häirintä, kohtuullisten mukautusten epääminen sekä ohje tai käsky syrjiä. Yhdenvertaisuuslain 11 §:n mukaan erilainen kohtelu ei ole syrjintää, jos kohtelu perustuu lakiin ja sillä muutoin on hyväksyttävä tavoite ja keinot tavoitteen saavuttamiseksi ovat oikeasuhtaisia.

Yhdenvertaisuuslakia sovelletaan julkisessa ja yksityisessä toiminnassa pois lukien yksityis- ja perhe-elämän piiriin kuuluva toiminta tai uskonnonharjoittaminen. Yhdenvertaisuuslain syrjinnän kiellot ja yhdenvertaisuuden edistämismittavuuksien velvollisuudet koskevat erityisesti viranomaistoimintaa, koulutuksen järjestämistä, työantajatoimintaa ja tavaroiden ja palveluiden tarjoamista.

Yhdenvertaisuusvaikutuksia tarkasteltaessa arvioidaan esimerkiksi:

- Toteutuuko ihmisten yhdenvertaisuus ehdotettujen säännöksiä voimaan tullessa?
- Onko eri väestöryhmiä edustavilla henkilöillä yhdenvertaiset mahdollisuudet saada lakiesityksessä säädettyjä palveluita tai muita oikeushyviä? Tarkastelun kohteena voi olla esimerkiksi henkilön ikä, alkuperä, kansalaisuus, kielen, uskonto, vakaumus, mielipide, poliittinen toiminta, ammattiyhdistystoiminta, perhesuhteet, terveydentila, vammaisuus, seksuaalisen suuntautuminen tai muun henkilöön liittyvän syy. Myös väestöryhmän sisäiseen moninaisuuteen voidaan kiinnittää huomioita.
- Voivatko ehdotetut säännökset muodostua joihinkin ryhmiä välillisesti syrjiviksi?
- Edistävätkö säädökset heikommassa asemassa olevien väestöryhmien tosiasiallista yhdenvertaisuutta?
- Onko säädösesityksiin liittyvällä (henkilöön liittyvään syyhyn perustuvalla) erilaisella kohtelulla hyväksyttävä tavoite ja ovatko keinot sen saavuttamiseksi oikeasuhtaisia?
- Millaisia vaikutuksia lakihankkeella on viranomaisten, koulutuksen järjestäjän, työnantajan tai tavaroiden ja palveluiden tarjoajan edellytyksiin toimia yhdenvertaisesti ja syrjimättömästi?
- Vaikuttavatko ehdotetut säädökset viranomaisten, koulutuksen järjestäjän tai työnantajan edellytyksiin edistää yhdenvertaisuutta?

Yhdenvertaisuusvaikutusten arvioinnin menetelmiä ovat esimerkiksi eri vähemmistöryhmille suunnatut lausuntokierrokset, kuulemistilaisuudet tai työpajat. Eri elämäntilanteiden syrjintäkysymyksiä koskevat tutkimukset ja selvitykset voivat myös auttaa yhdenvertaisuusvaikutusten arviointia tehtäessä. Eri väestöryhmiä edustavat kansalaisjärjestöt ovat tärkeitä yhteistyötahoja yhdenvertaisuusvaikutusten arviointia tehtäessä.

Tarkista tämän vaikutuskokonaisuuden yhteydet muihin vaikutuskokonaisuuksiin

Tunnistamillasi vaikutuksilla voi olla yhteisvaikutuksia ristiin muiden tässä oppaassa kuvattujen vaikutusten kanssa.

LÄHTEET, ASiantuntijatahoja, syventäviä oppaita ja lisätiedon lähteitä

Sisäasiainministeriö (2014) Yhdenvertaisuusvaikutusten arvioinnin ohje <http://yhdenvertaisuus-fi-bin.directo.fi/@Bin/b2178c210db116fd-8200604c122aada6/1408441914/application/pdf/344669/Yhdenvertaisuusvaikutusten%20arvioinin%20ohje.pdf>

Esimerkit

Katso esimerkki: Kotouttamislainsäädännön kokonaisuudistus (he 185/2010) Yhdenvertaisuusvaikutusten arvioinnin ohjeesta <http://yhdenvertaisuus-fi-bin.directo.fi/@Bin/b2178c210db116fd8200604c122aada6/1408441914/application/pdf/344669/Yhdenvertaisuusvaikutusten%20arvioinin%20ohje.pdf>

2.6 KIELELLISTEN VAIKUTUSTEN ARVIOINTI

Mistä on kyse

Kielellisten vaikutusten arvioinnilla tarkoitetaan sellaisten lakiehdotusten ja päätösehdotusten vaikutusten ennakollista arviointia, jotka liittyvät julkisten palvelujen tuotantoon perustuslain 17 §:ssä mainituilla kielillä, erityisesti kansalliskielillä suomeksi ja ruotsiksi. Lisäksi kielellisistä oikeuksista säädetään saamen kielilaissa.

Miksi tämä vaikutus on tärkeä

Säädösehdotuksen tai päätösehdotuksen valmistelijan on arvioitava, miten esitys vaikuttaa kielellisten oikeuksien toteutumiseen lähitulevaisuudessa ja useamman vuosikymmenen tähtämellä.

Kielilain mukaan jokaisella on oikeus käyttää valtion ja kaksikielisessä kunnallisessa viranomaispalveluissa suomea tai ruotsia. Lain mukaan viranomaisen tulee toiminnassaan oma-aloitteisesti huolehtia siitä, että yksilön kielelliset oikeudet toteutuvat käytännössä eikä kenenkään tarvitse niitä erityisesti vaatia.

Tarkistuslistat vaikutukset tunnistamiseksi

Ehdotuksen vaikutukset perusoikeuksien ja oikeusturvan toteutumiseen.

- Vaikuttaako esitys perustuslaissa tai kielilaissa säädettyihin kielellisiin oikeuksiin?
- Kenen oikeuksiin ehdotus vaikuttaa?
- Heikentyvätkö kielelliset oikeudet? Onko tämä perusteltavissa ja voidaananko heikentymistä minimoida?
- Tarvitaanko erityisratkaisuja jommankumman, suomen- tai ruotsinkielisen, kieliryhmän oikeuksien turvaamiseksi?
- Miten kielellisten oikeuksien ja oikeusturvan toteutumista on tarkoitus seurata?
- Miten esitys vaikuttaa kielellisten oikeuksien toteutumiseen esimerkiksi 20 vuoden tähtämellä?

Ehdotuksen vaikutukset yhdenvertaisuuteen ja syrjimättömyyteen

- Ovatko suomen- ja ruotsinkieliset kansalaiset ehdotuksen mukaan tosiasiallisesti yhdenvertaisessa asemassa?
- Tarvitaanko erityisratkaisuja, esimerkiksi yksikön perustamista jommankumman kieliryhmän palvelujen turvaamiseksi, yhdenvertaisen viranomaispalvelun varmistamiseksi?
- Tarvitaanko perustuslain 6 ja 17 §:n mahdollistamaa positiivista erityiskohtelua suomen- ja ruotsinkielisten henkilöiden yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi?

Ehdotuksen vaikutukset palveluiden alueelliseen saatavuuteen

- Vaikeutuuko palvelujen saatavuus jommankumman kieliryhmän edustajille? Keskitetäänkö esimerkiksi yhdellä kielellä annettavat palvelut sellaiselle alueelle, joka on maantieteellisesti kaukana palvelun käyttäjien asuinpaikoista?
- Onko alueen kielisuhteet kartoitettu suomen- ja ruotsinkielisten palvelutarpeiden selvittämiseksi?
- Mikä on ehdotettavan toiminnan vaikutusalue ja sen asiakkaiden/asukkaiden kieli? Onko ehdotuksella vaikutuksia esimerkiksi koko maahan vai rajattuun alueeseen?
- Miten suomen- ja ruotsinkielisten palvelujen saatavuutta on tarkoitus seurata?
- Muuttuuko viranomaisen virka-alue, yhdistyvätkö viranomaisen toiminnot ym.? Mitä tästä seuraa kielellisten oikeuksien käytännön toteutumiselle?

Tietoyhteiskuntapalvelut

- Voiko kielelliset oikeudet turvata jommallekummalle kieliryhmälle esimerkiksi tietoteknisten etäpalvelujen avulla?
- Sisältyykö esitykseen tietoteknisiä ratkaisuja, esimerkiksi tietokantoja tai palveluportaaleja, joiden pitää toimia molemmilla kielillä? Otetaanko tämä huomioon ratkaisujen suunnittelussa?

- Onko tietokannasta mahdollista tulostaa asiakkaita koskevia tietoja ja päätöksiä sekä suomen että ruotsin kielellä? Miten asiakkaan äidinkieli tallennetaan tietokantaan?

Tarkista tämän vaikutuskokonaisuuden yhteydet muihin vaikutuskokonaisuuksiin

Tunnistamillasi vaikutuksilla voi olla yhteisvaikutuksia ristiin muiden tässä oppaassa kuvattujen vaikutusten kanssa.

LÄHTEET, ASIAANTUNTIJATAHOJA, SYVENTÄVIÄ OPPAITA JA LISÄTIEDON LÄHTEITÄ

<http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/toimintajatavoitteet/perusoikeudetjademokratia/kielilaki/kielolistenvaikutustenarviointi/kielolistenvaikutustenarviointi.html>

Kielolisten vaikutusten ennakoarviointi lainsäädännön ja hallinnon muutosten valmistelussa (<http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/toimintajatavoitteet/perusoikeudetjademokratia/kielilaki/kielolistenvaikutustenarviointi/kielolistenvaikutustenarviointi.html>)

Esimerkit

Paras-hanke: HE 155/2006, muun muassa kohta 4.7. Kunta- ja palvelurakennemuutos -Lakityöryhmän väliraportti, sisäasiainministeriön julkaisuja 8/2006.

HE 45/2009, Käräjäoikeuslain ja tuomareiden nimittämisestä annetun lain 12 §:n muuttamisesta.

HE 220/2009, Vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta annetun lain 4 §:n muuttamisesta, kohta 4.

ALKU-hanke: Aluehallinnon aluejakotyöryhmän loppuraportti 31.10.2008, s.16,17,22. Keski-Pohjanmaan sijoittamisen selvitysryhmän raportti, VM 18.6.2010. (pdf, 2.44 Mt)

LIITE I TARKISTUSLISTA VALMISTELIJAN AVUKSI

Seuraava koonti on poiminta oikeusministeriön oppaasta (OM (2007) Säädösehdotusten vaikutusten arviointiohjeet. (<http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/200706saadosehdotustenvaikutustenarviointi.ohjeet.html>)). Sivunumerointi viittaa oikeusministeriön oppaaseen.

Onko kirjattu seuraavat asiat (s 11)

Hallituksen esityksen perusteluihin kirjataan

- Hallituksen esityksen perusteluihin kirjataan
- mitkä ovat vaikutusarvioinnin keskeiset tulokset
- miten arviointi on suoritettu
- mitä tietolähteitä arvioinnissa on käytetty
- miten asiantuntijoita tai sidosryhmiä on kuultu vaikutuksista
- mihin oletuksiin arviointi perustuu.

Tarkasteltavia periaatteita ihmisvaikutusten arvioinnin näkökulmasta

- Erilaisten ratkaisuvaihtoehtojen vaikutusten kartoittaminen ja arviointi parantavat myös sääntelyn kohderyhmien, sidosryhmien ja muiden tahojen mahdollisuuksia osallistua valmisteluun. (s 7)
- Sidosryhmät ja ne tahot, joihin uudistus vaikuttaa, voivat osaltaan tarjota valmistelun ja päätöksenteon kannalta olennaista tietoa vaikutuksista. (s 7)
- Kuulemista ei tule rajoittaa vain siihen tavanomaiseen lausuntovaiheeseen, joka liittyy hallituksen esitysten valmisteluun, vaan kuulemista ja sidosryhmien asiantuntemusta tulee hyödyntää koko valmistelun ajan. (s 11)

Vaikutusten merkittävyyden ja luonteen selvittämisessä voidaan käyttää apuna seuraavia kysymyksiä (s 9):

- Mihin ihmis-, yritys- tai muihin ryhmiin tai maantieteellisiin alueisiin vaikutukset pääasiassa kohdistuvat?
- Mikä on vaikutusten laajuus? Ulottuvatko vaikutukset laajalle yhteiskuntaan tai koskevatko ne olennaisella tavalla jotakin yhteiskunnan osa-alueita tai kohderyhmää?
- Ovatko vaikutukset välittömiä vai välillisiä? Kohdistuvatko vaikutukset välittömästi kohderyhmien toimintaan? Syntykö vaikutuksia erilaisen vaikutusketjujen tai käyttäytymismuutosten kautta?
- Minkälaisia sivuvaikutuksia voi syntyä? Voidaanko kielteisiä vaikutuksia vähentää tai välttää jollakin tavoin?
- Ilmenevätkö vaikutukset välittömästi säädöksen tultua voimaan vai vasta myöhemmin? Ovatko vaikutukset lyhyt- vai pitkäaikaisia, kertaluonteisia vai toistuvia, tilapäisiä vai pysyviä? Ovatko vaikutukset ja

niiden suuruus riippuvaisia ajan kulumisesta ja päätöksenteon ajankohdasta?

- Kuinka todennäköistä on, että arvioidut vaikutukset myös toteutuvat?
- Liittyykö vaikutusten toteutuvuuteen riskejä? Voidaanko riskien todennäköisyyttä arvioida tai voidaanko niitä hallita?
- Mitkä ovat vaikutusten keskinäiset suhteet ja niiden yhteisvaikutus sekä mahdolliset kumuloituvat vaikutukset?
- Onko vireillä muita lainsäädäntöhankkeita tai muita muutoksia, jotka tulisi ottaa huomioon vaikutusten arvioinnissa?

Onko tarkasteltu seuraavia vaikutusaloittaisia kysymyksiä (mikäli oleellista) (s 50–51)

Onko ehdotuksella vaikutuksia perusoikeuksien ja oikeusturvan toteutumiseen?

- Vaikuttaako ehdotus esimerkiksi yksittäisen ihmisen perustuslain 2 luvussa mainittujen perusoikeuksien toteutumiseen?

Onko ehdotuksella vaikutuksia ihmisten keskinäisiin suhteisiin tai niitä koskevaan päätöksentekoon?

- Vaikuttaako ehdotus ihmisten sosiaalisiin suhteisiin ja yhteisöllisyyteen?
- Vaikuttaako ehdotus ihmisten mahdollisuuden päättää perhe-elämästä?
- Vaikuttaako ehdotus kansalaisten oikeussuhteisiin, kuten ihmisten sopimusvapauten tai taloudelliseen toimintavapauten?

Onko ehdotuksella vaikutuksia kansalaisten osallistumis- tai vaikuttamismahdollisuuksiin yhteiskunnassa?

- Vaikuttaako ehdotus kansalaisten mahdollisuuksiin vaikuttaa heitä tai heidän elinympäristöään tai koko yhteiskuntaa koskeviin asioihin tai osallistua järjestö- ja yhdistystoimintaan?
- Vaikuttaako ehdotus yhdistysten ja muiden järjestöjen toimintaan?

Onko ehdotuksella vaikutuksia ihmisten henkiseen tai fyysiseen terveyteen, hyvinvointiin tai hyvinvoinnin jakautumiseen?

- Vaikuttaako ehdotus ihmisten terveyskäyttäytymiseen ja kansantautien tärkeimpiin riskitekijöihin tai terveyden edellytyksiin?
- Vaikuttaako ehdotus ihmisten mahdollisuuksiin saada tai käyttää sosiaali- tai terveyspalveluita?
- Vaikuttaako ehdotus ihmisten elinoloihin tai arjen sujuvuuteen?

Onko ehdotuksella vaikutuksia yhdenvertaisuuteen ja syrjimättömyyteen?

- Vaikuttaako ehdotus ihmisten ja ihmisryhmien yhdenvertaisuuteen ja siihen, että kukaan ei joudu syrjityksi esimerkiksi iän, kielen, uskonnon, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, vakaumuksen, mielihiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella?

Onko ehdotuksella vaikutuksia lapsiin?

- Vaikuttaako ehdotus lapsiväestön tai sen osan etuun?
- Onko ehdotuksella vaikutuksia lasten terveyteen, ihmissuhteisiin, asumiseen ja liikkumiseen, arjen sujuvuuteen, osallistumiseen ja tasa-arvoon joko suoraan lasten tai välillisesti heidän perheidensä tai muiden yhteisöjensä kautta?

Onko ehdotuksella sukupuolivaikutuksia?

- Vaikuttaako ehdotus miesten ja naisten väliseen tasa-arvoon esimerkiksi työelämässä, taloudellisessa asemassa, koulutuksessa, mahdollisuudessa toteuttaa vanhemmuutta ja yhdistää työ- ja perhe-elämä sekä muilla alueilla, joilla on merkitystä sukupuolten tasa-arvon toteuttamisessa?

Opas ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnista kokoaa eri näkökulmia siitä, kuinka voidaan tarkastella säädösehdotusten vaikutuksia ihmisiin. Opas jakaantuu kahteen osaan, joista ensimmäinen osa esittelee kaikille näkökulmille yhteisiä yleisiä menettelytapoja. Toinen osa esittelee yksityiskohtaisemmin eri näkökulmia ja näiden ominaispiirteitä.

Oppaassa kuvataan vaikutusten tunnistamisen, merkittävyyden ja arvioinnin menetelmiä. Julkaisu sisältää esimerkkejä sekä arvioinnin laatuun ja periaatteisiin liittyviä listoja. Lisäksi julkaisusta löytyy syventävän tiedon lähteitä.

Internet: stm.fi/julkaisut

■ SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ